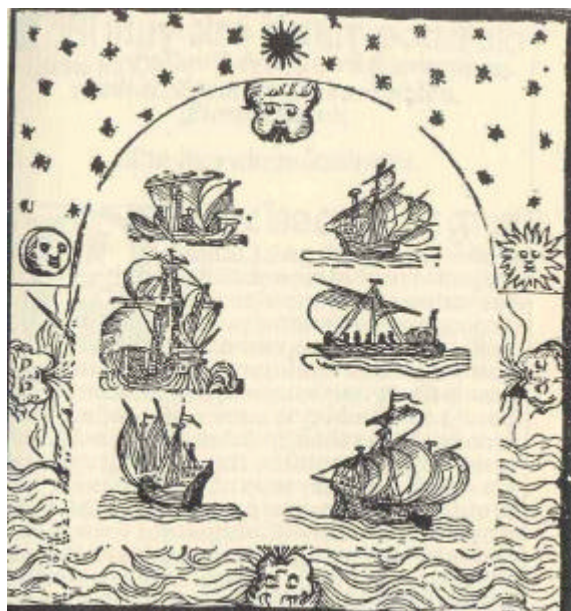

Centre d'estudis
colombins

Òmniium Cultural **36**

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins
Any XII / Núm. 36 / desembre 2005 / Preu: 2 euros

BUTLLETÍ DEL CENTRE
D'ESTUDIS COLOMBINS
ANY XIII / Núm. 36, desembre 2005
Director: Joaquim Arenas i Sampera
Secretaria de redacció:
Jaume Cañadas
Editor: Òmnium Cultural
Imprimeix: Casa Boada. Carrer Comtal,
26. 08002-Barcelona
Dipòsit Legal: B- 16689/95

NOTA

El contingut dels articles és responsabilitat dels autors i no ha de coincidir necessàriament amb els principis que regeixen l'Associació.

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agraïrem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Sumari

Editorial

Vida del Centre

Tribuna

- Article del senyor F.S. Laso editat en el número únic de la publicació "Montevideo Colón; 12 de octubre de 1892".

Articles

- Lluís Ulloa i la pàtria de Colom. Per Jordi Marí i Salvadó.
- Cristòfol Colom i Capafonts: una llegenda desconeguda. Per Francesc Albardaner i Llorens.
- Cristòfor Colom a Madeira. Per Ernest Vallhonrat i Llurba.
- Dades sobre la família Colom a l'Arxiu de Protocols de Sevilla. Per Antoni Soler i Parellada.

Bibliografia

- Roger Duprat *Cristophe Colomb Était Français*. Godefroy de Bouillon.

Editorial

Dues commemoracions

En fèiem esment a l'editorial anterior. L'any vinent, el 2006, s'acompleix el V Centenari de la Mort de Cristòfol Colom. Des del Centre preparem un seguit d'activitats extraordinàries, el programa de les quals es farà públic ben aviat. Cal celebrar aquesta efemèride amb tota la força possible. Implicar-hi les nostres autoritats i administracions. La commemoració del V Centenari del desés del Descobridor arriba en un moment dolç per a la teoria catalana, la qual ha merescut un reconeixement internacional únic, ara farà un any, quan la *Discovery Channel*, la cadena televisiva dels EEUU, va difondre la tesi nostrada a bona part del món.

Hi ha però, una altre fet per a commemorar, i d'una rellevant importància per al nostre Centre i per Catalunya de manera molt especial. Fem referència al setantè aniversari de la mort de Luís Ulloa y Cisneros, nat a Lima el 27 de setembre de 1869 i mort a Barcelona el dia 9 de febrer de 1936. Sense l'entrada d'Ulloa a l'estudi de la tesis catalana sobre els orígens de C. Colom, avui probablement ens trobaríem a les beceroles de la recerca de base científica catalana en la histografia colombina.

Luís Ulloa, no només encertà el camí, no és que tingués una intuïció sobre la certesa de la catalanitat de Colom, hi treballà a balquena, profundament, i obrí un solc ampli i divers en el marc de la història del Nou Món, que bé es pot afirmar que les

seves tesis mai encara no han estat contradites.

Si la ciència es pogués aïllar de la política, el reconeixement de Colom originari dels Països Catalans, esdevindria una tesi acceptada per tothom. Perquè els treballs d'Ulloa i la diversitat de qüestions que hi va escometre, divulgar i demostrar a favor la catalanitat del Descobridor, es troben molt més assentades que les altres teories, sovint afectades per la manca de rigor, quan adopten una posició en la qual es deixen influir més pels sentiments o conveniències de caràcter polític que mantenir-se en una via de recerca allunyada de la prepotència.

El nostre agraïment a la tasca d'Ulloa i el reconeixement de Catalunya en el mateix sentit s'ha de fer palesos al llarg de l'any vinent. Dues commemoracions que fan preveure un nou horitzó en la tasca, modesta, però incessant del nostre Centre.

Joaquim Arenas i Sampera
President.

Vida del Centre

Tertúlies

El dia 30 de juny el Sr. Jordi Marí i Salvadó, soci i membre de la Junta Directiva del Centre d'Estudis Colombins va presentar-nos la conferència "Lluís Ulloa i la pàtria de Colom, que podeu llegir en l'aparat *Articles* d'aquest Butlletí.

El dia 7 de novembre el Sr. Joan Verdera, soci del Centre i reconegut investigador ens va presentar la conferència "Els orígens eivissencs de Cristòfor Colom" que podreu llegir en el proper Butlletí. La conferència fou a la sala d'actes del Centre Comarcal Lleidatà. Agraïm, doncs, la col·laboració al President d'aquesta associació per a cedir-nos les seves instal·lacions.

Acte al Club Diari d'Eivissa

El passat mes d'octubre va tenir lloc al Club Diari d'Eivissa una ponència del Sr. Nito Verdera sobre "Els orígens eivissencs de Cristòfor Colom".

La ponència, que alguns dies després vàrem poder escoltar en una de les nostres sessions, va comptar amb l'assistència del president del Centre d'Estudis Colombins, Joaquim Arenas, que va presentar el ponent.

El Centre d'Estudis Colombins intervé en la investigació que formarà part del segon documental de Discovery Channel sobre Colom.

Com a continuació del documental "Colom, secrets des de la tomba" la cadena nord-americana, Discovery Channel, s'ha proposat fer una segona part del documental. Per fer-ho han decidit usar la genètica. Com que ja tenen identificat el cromosoma masculí del llinatge -gràcies a una mostra del fill de Colom, Hernando- es realitzarà un estudi de l'ADN de persones de llinatge Colom d'arreu dels Països Catalans.

Per portar a terme aquesta feixuga tasca, un equip dirigit pel Sr. Francesc Albardaner, que ja va participar en la primera part del documental, treballa en el recopilament de les proves d'ADN necessàries per a fer un creuament de dades i veure si sona la flauta

Tribuna

Article del senyor F.S. Laso editat en el número únic de la publicació "Montevideo Colón; 12 de octubre de 1892"

El ambicioso título de este escrito hará presumirlo de controversia, y debo declarar desde el principio, que no lo es. Para entrar en tal liza, se necesitan mayores fuerzas de las que cuenta el que esto escribe, y mejores armas que la erudición de segunda ó de

tercera mano de que disponemos los que esta clase de asuntos tratamos en nuestro pais.

Mi deseo es presentar a los lectores un balance de las discusiones sobre algunos puntos oscuros de la historia de Colón, y del estado en que ellas están al celebrarse el IV Centenario del descubrimiento de América.

Estos puntos son: 1º La patria de Colón; 2º La diferencia entre la Junta Oficial de Córdoba y las de teólogos y letrados de Salamanca; 3º Si hubo motin durante el viaje de descubrimiento; 4º Si Fray Antonio de Marchena y Fray Juan Pérez son dos personas distintas; y 5º Dónde están los restos de Colón.

PRIMER PUNTO: Bien se ha dicho que Colón, como Homero, ha tenido la gloria póstuma de que se disputen su cuna muchos pueblos y ciudades, porque el mérito de tenerle por compatriota, tiene hoy atractivos poderosos para los descendientes de aquellos mismos quizás que le negaron ó rechazaron en vida. “triste ejemplo de la humana flaqueza (exclama un sensato historiador), que se repite en los modernos como en los antiguos tiempos con más frecuencia de lo que debiera!”

Es así que solo en Italia, diez y nueve pueblos han alegado pruebas de más ó menos aceptación, y son: Génova, Cogoleto, Bogliasco, Finale, Quinto, Nervi, Savona, Palastrella, Albissola, Cosseria, Cuccaro, Piacenza, Pradello, Oneglia, Módena, Milan, Chiavari y Terrarosa; sin contar Calvi en Córcega, y las menos fundadas suposiciones de que Colón fuera griego, ingles o natural de cierto pueblecito cecano a Barcelona.

Desde el famoso pleito de sucesión, que se suscitó á la muerte de Don Luis, nieto del primer Almirante, aparecieron en escena Colombos de Cogoleto y Cuccaro, sosteniendo su parentesco con el descubridor; en tiempos más recientes, Luis Colombo, que fué Prelado Doméstico de S.S. Pio IX, publicó una biografía de Cristóbal Colón, sosteniendo que había nacido en Cuccaro.

Pero hasta nuestros dias, quien más argumentos y defensores tuvo en su favor, fué la ciudda de Génova. Véase si son valederos unos y otros.

Martín Fernández de Navarrete, en su notable *Colección de los viajes y descubrimientos que hicieron por el mar los españoles*, copia el testamento de Colón, instruyendo su mayorazgo con fecha 22 de Febrero de 1498, y en el cual se lee en forma de súplica á los Reyes: “Que no consientan se disforme este mi compromiso de mayorazgo e de testamento, salvo que quede y este asi... porque sea servicio de Dios Todopoderoso y raiz y pie de mi linaje y memoria de los servicios que á Su Alteza he hecho: *que siendo yo nacido en Génova les vine á servir aqui en Castilla...*” Y mas adelante añade: “*pues della salí* (de Génova) *y en ella nací*”.

Bossi (*Vita di Cristoforo Colombo*, Milano, 1818), Navarrete (obra citada), Humboldt (*Examen critique de la geographie et l'histoire du nouveau continent*), el padre Spornoro, barnabita, Rodríguez Pinilla (*Colón en España*, 1884), y los escritores genoveses Durazzo, Belgrano, De Simoni y Sanguinetti, sostienen que el descubridor nació en la ciudad de Génova.

Oviedo (*Historia general y natural de las Indias*), Gomara (*Historia de las Indias*) y Veitia, dudan si era natural de la misma Génova ó de Cugureo (hoy Cogoleto), ó de Nervi.

Bernaldez (Reyes Católicos) dice que era natural de la provincia de Génova, Anglería (Ep.) lo llama ligur, y de la propia opinión son el portugués Barros y el padre Las Casas. Pero Herrera (Dec.) y Juan Bautista Muñoz, afirman con mayor cerridumbre, que había nacido en la ciudad de Génova.

El profesor Ambiveri salió en 1880, siguiendo á un canónigo Campi, del siglo XVII, diciendo que Colón habia nacido en Pradello, cerca de Piacenza. Su argumento merece ser tenido en cuenta: es una escritura del año 1489, en la cual se hace constar, que los hijos de Domingo Colón (Crsitóbal, Bartolomé y Santiago, llamado Diego) habíanse ausentado de Piacenza

para ir a Génova y de allí pasar á tierras desconocidas.

Argota de Molina, en su libro *Nobleza de la Andalucía* (año 1588), dice que era nacido en Albissola (Liguria).

Vienen ahora los dos orígenes que presentan mayores argumentos: es el uno Terrarosa y el otro Savona.

Terrarosa es sostenido en estos días con nuevo acopio de argumentos por mi amigo Francisco Ferruccio Passini, quien se funda principalmente en que Las Casas (*Historia de las Indias*) y Hernando Colón (*Vida del Almirante, capítulo X*), dicen que el descubridor, antes de haber adquirido los títulos otorgados por los monarcas españoles, firmaba Columbus de Terrarubra (*Terrarosa* en italiano). Esto también lo hizo notar Humboldt, quien agrega, que el abuelo de Colón se llamaba á su vez *Giovanni Columbo di Quinto* (Quinto es una aldea de cerca de Génova, cuya ciudad tiene en su proximidad otra aldea de nombre Terrarosa).

Aquel hecho, citado por Las Casas y Hernando Colón, concierta con el mapamundi presentado al rey Enrique VII de Inglaterra por Bartolomé Colón, y que llevaba en la portada: "*Pro pictore, Janua cui patria est, nomen Bartholomeus Columbus de Terraruba, opus edidit isund London, die 13 Feb. 1488*" (Constancia de Humboldt).

Passini por su parte, ha encontrado que Irwing dice en algun pasaje de su *Vida de Colón*, que el abuelo de éste pasó de Piacenza á Terrarosa.

Antes de pasar á ocuparme de la opinión que tengo por más cierta y definitiva en este asunto, quiero dejar constancia de la obra *La verité sur l'origine et la patria de Christophe Colon*, del abate Martín Casanova de Pioggiola, quien, á más de querer probar algunos hechos dudosos, según el sistema del poco veraz Conde Rosselly de Lorgues, sostuvo que el descubridor había nacido en Calvi (Còrcega), siendo, por tanto, compatriota de Napoleón. Creo que el gobierno francés,

accediendo á los deseos del abate Casanova, levantó una estatua á Colón en ese pueblo.

Estando la discusión en este punto, el señor don Francisco R. De Ubagon, ministro del Tribunal y Consejo de las Ordenes Militares, encontró en el archivo de las mismas, una pieza de importancia suficiente para encauzar las corrientes divididas: el expediente original que para tomar hábito de Santiago don Diego de Colón y Toledo, hijo de otro don Diego, segundo almirante de las Indias, y nieto de don Cristóbal, se formó en Madrid el año 1535.

Declaran bajo juramento tres testigos: Diego Méndez, vecino de la ciudada de Santo Domingo, en la Isla Española, que conoció á don Cristóbal Colón, "*ginovés de cuarenta e cinco años á esta parte, e que era natural de la Saona, ques una villa cerca de Genova*", Pedro de Arana, vecino de Córdoba, deudo de Beatriz Enriquez, que conoció á don Cristóbal Colón, ya difunto, *e oyó decir que era ginovés, pero que no sabe dondes natural*. El licenciado Domingo Barreda, vecino de la ciudad de Méjico, que conoció á don Cristóbal Colón, *e siempre oyó decir que era de la senioria de Genova de la ciudad de la Saona e a todos los ginoveses queste testigo conversó, que fueron muchos, ido que todos le tenian por natural ginoves*. Pareciendo al Tribunal suficientemente aclarado el punto, mandó hacer asiento en el *Índice de los caballeros que han vestido el hábito de Santiago*, con inserción de la genealogía en que se puso el abuelo paterno *Cristóbal Colón natural de Saona, cerca de Genova*.

"Si no se conociera más que el primer atestado (dice el señor Fernández Duo ocupándose de este asunto), bastara al convencimiento moral de la naturaleza de don Cristóbal, por ser Diego Méndez testigo de mayor excepción. Dedicó la existencia al servicio del Almirante; fué su criado de íntima confianza, como entonces se decía; su Secretario, que diríamos hoy."

Otro valioso argumento aporta en favor de Saona el erudito y concienzudo autor de *La armada invencible*: es la circunstancia de no haber entre tantas islas, montes, rios, cabos y tierras descubiertas por el egregio

navegante, más que una sola á que diera nombre alusivo á la patria, y ser ésta llamada Saona.

Esto vale indudablemente más que todos los indicios reunidos hasta el presente por Belloro, Ponta, Varaldo, Varcellino, Salinerio, Napione y Pollero, abogados de la ciudad de Saona, donde nació también el ilustre Papa Julio II.

Hay que agregar á tantos argumentos y alegatos, los importantes papeles de familia encontrados no hace mucho por el marqués Straglieno en los archivos de protocolos.

Para mí, el hallazgo del señor de Uhagon ha venido á decir la última palabra en esta cuestión, y por lo que hace á la patria del descubridor del nuevo mundo: á Savona me atengo.

El único argumento contrario que queda aún en pie y vale algo, es el que tiene por abogado á mi amigo Passini: *Terrarosa*, la antigua *Terrarubra*. Pero es fácil explicarse el motivo por qué usó Cristóbal y su hermano Bartolomé el firmar Colón de Terrarubra. Según las mayores probabilidades, los abuelos de Colón tuvieron tierras en ese pueblo; y de ahí nos parece que lo tomaron como solar estos Colones, para distinguirse de las otras familias del mismo apellido que existían en Italia en su tiempo.

No de otra manera se formaron apellidos castellanos como el de Zorrilla de San Martín, que viene á ser Zorrilla del lugar de San Martín, su solar; y en la misma Italia, el gran pintor Rafael que firmaba Rafael Sanzio de Urbina.

SEGUNDO PUNTO: La confusión de las juntas de teólogos y letrados de Salamanca, con la Junta Oficial, que por disposición de los Reyes examinó los proyectos de Colón y los rechazó, llega hasta nuestros días y aún persiste en los escritores que no buscan para sus lucubraciones más fuentes que las fáciles de los historiadores novelistas: (Irwing y Rosselly, por ejemplo).

No nace la confusión en los primitivos historiadores y cronistas, sino en los del siglo XVIII y XIX, y ella tiene por causa

indudable la falta de noticias con que se encontraron acerca de algunos puntos, y el no haber querido prescindir de las condiciones de unidad é interés dramático en sus obras.

Muñoz, Fernández de Navarrete y el mismo Prescott, dudaron entre colmar las lagunas con inventivas ó presunciones; pero Irwing primero, y Rosselly de Lorgues y Cantú más tarde, no vacilaron, y por coordinar sucesos y dar más claridad á sus relatos, sacrificaron la verdad histórica en puntos como el de las Juntas, que han servido para fundar todas sus declamaciones insustanciales de los que han querido descartar del descubrimiento á sus factores principales: Espaa, por su eficaz é insustituible ayuda, y la Iglesia, por el auxilio de su ciencia y por el prestigio moral que dio á la empresa.

He tenido la satisfacción de tratar antes que ninguno, en nuestro país, este punto de la historia del descubrimiento, haciendo conocer obras y documentos que han visto la luz en España, y que entre nosotros no eran conocidos.

Por esto me limitaré ahora á exponer brevemente las aclaraciones sobre las Juntas, remitiendo á aquellos artículos para mayor abundamiento de las pruebas.

Consta, pues, hoy, gracias á diligentes y laudables investigaciones, que si en la Junta reunida en Córdoba por Fray Hernando de Talavera, para examinar los proyectos de Colón, fueron éstos rechazados por la mayoría, en las Juntas de teólogos y letrados reunidos por el ilustre dominico Fray Diego de Deza, en el convento de San Esteban, de la Universidad de Salamanca, en la granja de Valcuevo (cerca de la misma Atenas castellana), fueron aprobados los proyectos y recomendados eficazmente á los Reyes, quienes por este sabio y autorizado parecer, se decidieron á realizarlos; lo cual, en caso contrario, no hubiera sucedido, dada la influencia de la Iglesia en España y en aquella época.

TERCER PUNTO: En todas las historias modernas es elemento dramático el del motín de los marineros para regresar á España al

ver que no se encontraba la tierra prometida.

La crítica histórica ha venido á quitar este nuevo argumento á los declamadores y poetas. No hubo tal motín.

¿Y como se prueba esto? El ilustrado jesuita Cappa, establece la proposición así: *Con los datos históricos que hasta el presente poseemos, no se prueba la existencia del tal motín.*

Y llega a convencerse de la no existencia del motín, por el “Diario” de Navegación del Almirante, y por la Historia de Las Casas, pues mientras en el primero Colón anotó hasta los menores incidentes del viaje, no hay una sola línea que revele el motín. Y téngase en cuenta, que el descubridor hacia constar minuciosamente la actitud y estado del ánimo de los tripulantes, y pone buena constancia en la anotación del 10 de octubre, de que la gente se quejaba del largo del viaje y ya no lo podía sufrir, pero sin una indicación a la sublevación. Y los que hayan leído el “Diario”, saben que no perdona ni siquiera el que Martín Alonso se adelantara con la Pinta á la nave capitana, y de ello se queja varias veces.

¿Qué motín pudo haber, cuando consta del “Diario” del Almirante que el noble é infortunado Martín Alonso se adelantó durante el viaje haciendo cuchilladas para ver si descubría tierras, llegando á perderse de vista algunas veces? ¡Buen modo de querer retroceder es este de avanzar más que el Almirante!

Y hubo ciertamente motivo y fundamento para descontentarse y aun rebelarse, cuando Colón dió muestras de estar perdido, después de ver fallidos sus cálculos tres o cuatro veces y de andar á la buena de Dios, como dice y lo prueba el padre Cappa. A este propósito recuerdo que Leopardi expresó perfectamente tal situación de Colón en los últimos días del viaje.

Las dudas que acerca de este punto del motín quedaban en los lectores, estoy seguro que las verán desvanecidas en la obra del padre Cappa, (Estudios críticos

acerca de la dominación española en América, tomo I, págs. 65 á 99).

CUARTO PUNTO: Confusión semejante á la de la Junta de Córdoba y las de Salamanca, se ha hecho con los nombres de los frailes franciscanos Antonio de Marchena y Juan Pérez, que aparecen convertidos en Fray Juan Pérez de Marchena.

“Pero hoy (como dice un ilustre escritor español) se destacan bien, con personalidades diversas y características, que representan la doble tendencia de la Orden. Fray Juan Pérez, el guardián, varón de Dios, confesor de la Reina, modesto religioso que prefirió el silencio de la Rábida al bullicio de la corte, y Fray Antonio de Marchena, el sabio astrólogo y cosmógrafo, el que mejor se entendió con el genovés.

La confusión aparece por primera vez en Herrera y Gomara. En Gomara no es extraño, porque otras muchas faltas y confusiones tiene: pero en Herrera llama la atención, teniendo en cuenta que no hizo mucho más que copiar á Las Casas, y éste tiene perfectamente establecida la diferencia de los nombres; y es de notarse sobre todo, el pasaje del Libro I, capítulo XXXII de su *Historia general de las Indias*, donde explica cuanto hizo Marchena por Colón.

El padre Las Casas, como Hernando Colón, hacen perfecta distinción entre los dos frailes; y el Físico de Palos, García Hernández, que conoció y trató a Colón, como también á los frailes de la Rábida, distingue asimismo á los dos protectores de Colón, en la declaración prestada corriendo el año 1513.

Colón y los Reyes hacían la distinción también: el Almirante dice en el principio de la relación del tercer viaje: “Ya saben VV.AA. que anduve siete años en su corte importunándolos por eso; nunca, en todo ese tiempo, se halló... salvo de Fray Antonio de Marchena”. Y un poco más adelante: “No se halló persona que no lo tuviese a burla, salvo aquel Fray Antonio de Marchena”. Y la Reina, proponiéndole después un astrólogo que le acompañara, le dice en carta de 5 de Septiembre de 1493:

“Nos parece que sería bien que llevasedes con vos un buen astrólogo, y nos parecía que sería bueno para eso Fray Antonio de Marchena, porque es buen astrólogo, y siempre nos pareció que se conformaba con vuestro parecer”.

Este Fray Antonio de Marchena, fué de los pocos que sostuvieron el proyecto de Colón en la Junta Oficial de Córdoba, según recientes investigaciones.

En cuanto a Fray Juan Pérez, el confesor de la Reina y decidido protector y amigo de Colón, que pasó á América con él en uno de los últimos viajes, hay en las historias de Las Casas, Oviedo, Bernáldez y Hernando Colón, suficientes constancias de su identidad.

QUINTO PUNTO: Se ha renovado en los días que corren, una discusión sobre la verdadera tumba de Colón, que tiene trazas de no concluir nunca por el apasionamiento de una de las partes.

En 1877, removido el piso de la Iglesia Catedral de Santo Domingo, se dió con una sepultura en la cual Monseñor Cocchia, Obispo de Oropesa, Vicario Apostólico y encargado interinamente de la Diócesis, creyó desde luego hallar los restos verdaderos de Cristóbal Colón, el descubridor.

Es de advertirse, que en 1795, antes de abandonar las autoridades españolas la isla de Santo Domingo, por consecuencia del tratado entre España y Francia, resultante de la paz de Basilea, fueron trasladados los restos de Colón á la isla de Cuba.

Un apasionamiento que no puede justificarse, llevó a Monseñor Cocchia á declarar, que los restos llevados á Cuba no eran los de Colón, y que los verdaderos eran los encontrados en 1877.

Antes de pasar adelante, cumple establecer las fechas y lugares en que estuvieron los restos de Colón antes de la traslación á Cuba. Depositáronse primero en el convento de San Francisco el Grande (Valladolid). Pero de allí fueron transportados en 1513 al monasterio de Las

Cuevas (La Cartuja de Sevilla), depositándose en la capilla de Santa Ana ó Santo Cristo, no en el enterramiento de los señores de Alcalá, que dice Zúñiga, sino en el que hizo labrar don Diego Luján. En la misma capilla, dice Navarrete, fué igualmente despositado el hijo de Colón (don Diego), el cual, según Oviedo, falleció en la Puebla de Montalbán, día viernes 25 de Febrero de 1526.

En el año 1536 se levaron los restos de don Cristóbal y de don Diego á la isla Española, cumpliendo la última voluntad de aquél, y se enterraron en la capilla principal de la catedral de Santo Domingo. Pero ni allí pudieron gozar reposo, pues á consecuencia del tratado entre España y Francia, resultante de la paz de Basilea, y á solicitud del duque de Veragua, sucesor de Colón, y del señor Aristizabal, comanante en jefe de la escuadra española en las Antillas, se volvieron á trasladar las cenizas, en 22 de Diciembre de 1795, á la isla de Cuba, llevándose con gran majestuosidad y pompa á la iglesia de la Habana, donde fueron depositados dentro de un cajón, en una de las paredes del altar mayor, al lado del Evangelio, con las inscripciones oportunas.

En la caja encontrada en 1877, aparece gravado el nombre de Cristóbal Colón y aun el título de *Descubridor de América-Primer Almirante*; pero la Academia de la Historia de Madrid, por medio de su miembro el ilustrado jurista don Manuel Colmeiro, ha probado que algunas de sus inscripciones son falsas. ¿Falsificadas por quién? Es lo que no entra á averiguar aquella reputada corporación.

Las pruebas que han aducido los descubridores de *los verdaderos restos de Colón*, no valen ante la crítica histórica imparcial, ni con mucho, lo que las de la Academia y otros auxiliares suyos.

Pruebas de toda clase ofrece la Academia, y una de las principales es bien concluyente, á nuestro juicio. Resulta de documentos perfectamente autorizados, que en 1783, celebrándose un Sínodo en Santo Domingo, se abrió la tumba del primer Almirante y se reconoció que estaban los restos, salvo algunos pocos huesos, reducidos á cenizas:

y en esto concuerda el acta de la traslación de 1795. Ahora bien: en 1877 y aun en 1890 (cuando los vió el escritor alemán Cronau), los restos que monseñor Cocchia y los dominicanos creen ser los verdaderos, formaban un esqueleto casi entero...

Y si esto no bastara, el lugar donde se han encontrado los nuevos restos, no es el de honor ocupado por la tumba del Almirante, que señalan las actas de diferentes épocas, anteriores á 1795.

A la luz de la crítica histórica se ha comprobado que los restos de Colón, están en Cuba y que los cubre la gloriosa bandera de su patria adoptiva.

Articles

Luis Ulloa i la pàtria de Colom

Sr. President, estimats consocis i consòcies, amics tots, en primer lloc vull agrair la gentilesa del **Centre d'Estudis Colombins** d'oferir-me aquesta prestigiosa tribuna, honor per a mi molt alt, ja que per aquí han passat eminents científics i estudiosos de la vida del descobridor del Nou Món, i s'han presentat interessants i aclaridors treballs que han contribuït en gran manera per a què surti a llum la veritat històrica sobre la vida de Colom.

L'objecte d'aquesta xerrada és més modest: simplement es tracta de celebrar la recuperació d'uns textos, moltes vegades mencionats i citats, però què per diverses raons no han estat plenament mai a l'abast, no sols dels socis del centre, sinó dels estudiosos i altres persones interessades que els volguessin conèixer a *Catalunya*.

Pel títol de la conferència es pot deduir que es tracta d'escrits del Sr. Ulloa; en concret dels articles que publicà en el diari bonaerenc "La Prensa" a principis de l'any 1931 amb l'encapçalament '**LA PATRIA**

DE COLOM CON RELACION AL DESCUBRIMIENTO DE AMERICA"

Sembla molt difícil de creure que en els temps actuals en què es disposen d'uns mitjans tan extraordinaris per a accedir a tota mena de dades i informació, per remota que sigui, que la recuperació d'uns documents que a tots ens interessava s'endarrerís tant. Però així ha estat, per diferents motius: un d'ells fou que l'Hemeroteca del diari La Prensa porta en "refacció" més dos anys.

Bé, ara ja els tenim a l'abast.

Sobre aquests documents he estat treballant conjuntament amb el nostre consoci Sr. Francesc Albardaner. Ens hem dedicat amb molta il·lusió a la tasca, algunes vegades feixuga i desagradada, de transcriure, revisar i deixar a punt aquests textos.

Aprofito l'oportunitat per agrair per part meva al Sr. Fernando Lorences i a la seva esposa Sra. Rosana Montano, residents a Buenos Aires, per les seves inestimables i impagables gestions davant la direcció del diari La Prensa d'aquella ciutat per tal d'obtenir el permís per a accedir als exemplars que ens interessaven del diari en qüestió.

Igualment, per part d'en Francesc Albardaner, ell ha d'agrair la col·laboració del seu amic el Sr. Carlos Guerson, qui també li va trametre fotografies dels articles trets de l'Hemeroteca del Gobierno de la Ciudad de Buenos Aires.

Parlar de Luis Ulloa sempre desperta, sens dubte, un gran interès per a tots els membres d'aquest centre. El motiu no és altre que un sincer reconeixement, per part de tots nosaltres, a la seva aportació a la tesis de l'origen català de Colom. Així ho demostra el número monogràfic i doble del butlletí del centre (nº 7 i 8, 1992) dedicat a Luis Ulloa, així com la publicació d'un text inèdit del professor peruà en el número 19 del Butlletí i també d'altres col·laboracions al llarg del temps sobre aquest autor.

En l'editorial del número monogràfic es demanava a l'ajuntament de la Ciutat Comtal que li dediqués un carrer, en

agraïment i reconeixement a la seva tasca per Catalunya. Després de consultar una llista de carrers crec que encara ho tenim pendent.

No deixa de sorprendre que una persona no tan sols aliena al nostre país, sinó d'un origen tan remot, d'un altre àmbit cultural, fos capaç, a partir simplement dels seus estudis històrics de fer la proposta de la pàtria catalana de Colom. Això vol dir que la seva comprensió de la història d'Europa del segle XV, i en concret dels països de la ribera del mediterrani occidental, fou excepcional. Molts altres historiadors de gran prestigi, mai van ser capaços, potser, d'emmarcar de forma adequada, dintre del seu context històric i polític, la vida del descobridor. Cosa que els hauria aportat noves perspectives als aspectes obscurs, incongruents i contradictoris de llurs explicacions dels esdeveniments.

Per exemple, la recerca en els arxius catalans estava pràcticament inèdita per part dels historiadors forans especialitzats en Colom.

Els mèrits de Luis Ulloa són varis; no sols fou capaç de posar sota sospita les tesis genoveses mundialment acceptades pel món acadèmic, sinó que a més a més va rellançar la proposta de la pàtria catalana de Colom. La fermesa dels seus arguments queda demostrada amb la plena vigència, encara avui en dia, de la majoria de les seves tesis. La seva honestetat científica, la seva valentia, és, en tots els aspectes, encomiable.

L'aportació científica i històrica del Sr. Ulloa fou, per tant, constatar les contradiccions i errors en què incorrien els diferents cronistes que han explicat la biografia del descobridor, inclòs els de la primera època posterior al descobriment, com Interiano, Giustiniani, Pere Màrtir d'Anghiera, Trevisano, etc. Contradiccions i errors motivats per la manca de comprovació de l'existència i verificació de l'autenticitat de la documentació amb què pretenien sostenir les seves versions dels fets. Els cronistes simplement repetien els errors, les faules i invencions dels cronistes anteriors sobre l'origen de la pàtria de

Cristòfor Colom. Aquesta és l'acusació que els ha fet Ulloa.

Tal com ho va proposar el professor Ulloa, no sols amb paraules sinó amb fets, per cercar la veritat històrica cal anar primerament als documents originals, verificant, en primer lloc, que siguin fefaents i autèntics, i no buscar-la en dades no contrastades i opinions copiades. Aquest és, sens dubte, un dels grans mèrits del nostre historiador. Mèrit al que cal afegir el gran coneixement que tenia de la bibliografia colombina.

En el cas de Colom implica una tasca evidentment colossal. El mateix Ulloa reconeix que no correspon a un sol home, sinó a diverses generacions d'investigadors, el dur-la a terme.

Segurament son de tots coneguts els grans trets de les seves tesis.

Ulloa remarca la diferenciació total entre la persona del descobridor i el llaner de Gènova:

- origen noble del descobridor vs. origen humil del Colombo genovès
- el nom patronímic del descobridor: Colom, i no Colón, ni Coulomb ni Colombo, tal com consta en diversos documents
- la llengua del descobridor no era la italiana

També indica els indicis de la pàtria catalana de Colom:

- el patronímic Colom és típicament català
- l'heràldica del descobridor és pròpia de Catalunya
- catalanismes en què incorre el descobridor
- idees inspirades en el lul·lisme

Els antecedents de la tesis de Colom català els podem cerca tant enrera en el temps com en el segle XVI amb Despuig. La tradició

continuà amb Feliu de la Peña, Serra i Postius, Bofarull, Victor Català, etc.

Però, no és fins la publicació del llibre del Sr. Ulloa, que la tesis de la pàtria catalana del navegant guanya una força i empenta renovades dins l'àmbit acadèmic internacional. Al mateix temps que es denuncien les febleses de les tesis italianes i , en particular, de la genovesa.

L'anàlisi crítica a què sotmet l'autor als papers presentats pels defensors del bressol genovès de l'Almirall és demolidor. Per a ell la gran majoria de documents italians publicats a la 'Raccolta Colombiana' l'any 1892, o bé són apòcrifs o bé impertinents, per tant no acceptables com a prova. En un moment donat se li arriba a acusar de rebutjar per principi qualsevol document favorable a la tesis genovesa.

De totes formes, com ell mateix reconeix en els articles que després comentarem, si bé la seva tasca destructiva avançà molt, no passà el mateix amb la seva part constructiva.

Encara que molts de vostès, estic segur, ja coneixen sobradament aquest historiador, la seva vida i la seva obra, permeteu-me fer un breu repàs a alguns aspectes de la seva biografia. Voldria centrar-me, una mica en la seva relació amb Catalunya i amb els catalans.

Luis Ulloa Cisneros era natural de la ciutat Lima, Perú (27 de setembre de 1869). Enginyer de mines de professió. Aquesta professió el va portar a la seva joventut a realitzar diferents estudis i investigacions sobre la història de la mineria peruana en època de la colonització. Però, el motiu que el va dur definitivament cap als estudis històrics fou l'encàrrec del govern peruà, l'any 1896, de reunir tota la col·lecció diplomàtica del Perú amb l'objecte que servis per resoldre qüestions de litigi sobre els límits fronterers del Perú amb els països veïns (l'Equador, Bolívia, Colòmbia i Brasil). Aquest encàrrec el va permetre recórrer durant 8 anys tots els arxius i biblioteques espanyoles de Madrid, Barcelona, Simancas i Sevilla, i àdhuc els de Londres i París.

L'any 1914 fou nomenat director de la Biblioteca Nacional de Lima, càrrec que renuncià el 1922.

Les tesis d'Ulloa van venir a Catalunya de la mà del jove periodista Domènec de Bellmunt, també escriptor i corresponsal a París del diari "La Publicitat" a l'any 1927. La trobada va ser d'allò més accidental. Veiem com l'explica ell mateix: "*tot caminant pel Boulevard Saint Germain em vaig aturar davant un cartellet de la Societé de Geographie de París que deia: "Avui, a les 6 del vespre, conferència del professor de la Universitat de Lima, Luís Ulloa, sobre el tema 'Cristòfor Colom fou català'". Com a bon periodista i per tal de mantenir la primícia, fins l'endemà en què el diari barceloní "La Publicitat" ja va publicar la "seva" notícia amb titulars a cinc columnes, no va comunicar la troballa als altres corresponsals de diaris catalans acreditats a París: Joan Casanoves i Maristany, corresponsal de "La Noche" ni a Alfons Maseras i Galtès, corresponsal de "La Veu de Catalunya".*

La revista satírica "El Bé Negre", molt en el seu estil, va publicar en primera pàgina "*Cristòfor Colom va descobrir l'Amèrica*". "*Lluís Ulloa va descobrir Colom*". "*Domènec de Bellmunt va descobrir Ulloa*".

Domènec de Bellmunt, era el pseudònim de Domènec Palmerola Munten, que va encarregar-se de traduir la primera part del llibre de Lluís Lloa "*Cristophe Colomb Catalan, La vrai Genèse de la découverte de l'Amérique*", Librairie Orientale et Américaine, Maisonneuve frères, Éditeurs, París 1927. L'esmentada primera part fou publicada a Barcelona, per la editora Catalònia, l'any 1927. Cal senyalar i agrair la deferència del Sr. Ulloa vers el públic català obtenint dels editors del seu llibre, que es va publicar en diverses llengües, que l'edició catalana fos la primera en veure la llum.

La traducció de la segona part fou realitzada per en Jaume dels Domenys, pseudònim de l'abans esmentat periodista Alfons Maseras, amb el títol "*Noves proves de la catalanitat de Colom. Les grans falsedats de la tesi genovesa*", amb pròleg

de Ferran Valls-Taberner. El també historiador Ferran Soldevila publicà uns comentaris sobre aquest llibre, en la “Revista de Catalunya”, agost de 1928, que foren reeditats per aquest centre en una edició del Nadal de 1995.

L'impacte causat per l'obra d'Ulloa va ser, en paraules del nostre malaurat consoci Caius Parellada: “*veritablement colpidor i va somoure fortament la consciència del públic català, el qual potser d'esma va veure en la doctrina exposada pel professor Ulloa, ensems que una satisfacció patriòtica, un motiu d'esperança i projecció futura, entremig de les dificultats en què es desenvolupava la seva vida nacional*”. Cal recordar que l'estat espanyol estava vivint sota la dictadura de Primo de Rivera (13/9/23 – 28/1/30). Diferents fets en l'àmbit nacional i internacional, estaven enterbolint la vida política del període d'entreguerres.

Els mitjans de comunicació catalans de l'època recolliren ben aviat treballs de l'historiador. Podem citar col·laboracions en: La Nova Revista, La Paraula Cristiana, El Correo Catalán, La Veu de Catalunya, La Publicitat, Barcelona Atracción, etc. Les publicacions dels seus articles a la premsa catalana abarcaren des de la publicació de “La catalanitat de Cristòfor Colom. A la intel·lectualitat i als públics catalans. Dues paraules”, en “La Veu de Catalunya”, 12 d'octubre 1927, fins “L'origen català de Colom. Rèplica a la recent publicació de Gènova. Troballa d'una clàusula del perdut testament de 1502, en ella el descobridor declara que el seu nom és Colom”, a “La Publicitat”, 19 i 20 de febrer de 1932.

Ulloa no va arribar a Barcelona fins el maig del 1927, invitat per la Junta de l'Ateneu Barcelonès, donant inici a tot una sèrie de conferències a la Ciutat Comtal. Una d'elles fou en el Centre Excursionista de Catalunya que fou radiada per Ràdio Barcelona, un fet extraordinari a l'època.

El maig del 1933 encara va pronunciar una conferència a la Universitat de Barcelona, sobre “Los problemas del Descubrimiento de América”.

Tal com explica E. Bayenni: “*Tal fou l'interès i entusiasme que despertaren aquelles conferències, que el Sr. Ulloa es va veure convertit a Barcelona, en un moment donat, en l'home del dia*”. Tal era la popularitat de les seves idees.

Des d'aleshores la vinculació d'Ulloa amb Catalunya fou permanent fins la seva mort a Barcelona, l'any 1936.

Queda pendent un estudi en profunditat sobre la seva intensa relació amb el món acadèmic català, i les seves institucions més representatives.

A partir d'una relació de documents de Luis Ulloa que es troben a l'arxiu del Ministerio de Relaciones Exteriores del Perú, es pot entreveure que les seves relacions amb els estaments intel·lectuals i polítics catalans foren intenses.

Va haver intercanvi d'idees entre el Sr. Ulloa i la majoria dels nostres historiadors, en els diferents diaris i mitjans de comunicació. També ho constatem revisant la correspondència de l'il·lustre peruà. Hi trobem cartes dirigides, per exemple, a Antonio Ballesteros Beretta, a Ferran Soldevila, a Carreres Candi, i d'altres.

Es interessant conèixer què pensaven d'ell, com a investigador, els nostres principals historiadors de l'època:

Ferran Soldevila: “*Un dels historiadors que millor coneixia la bibliografia colombina, coneixement servit per una memòria prodigiosa, dues indicacions que el feien un polemista terrible.*”

Rovira i Virgili: “*El seu estudi pacient i persistent ha convertit en una forta probabilitat les vagues i mig oblidades versions anteriors sobre l'origen català del descobridor d'Amèrica. La teoria d'Ulloa és més que una hipòtesi: és una deducció que ell treu dels fets i de les dades documentals.*”

Lluís Pericot García, director de la Història Universal, de l'Institut Gallach, on treballà Ulloa en el volum Amèrica: “*No sé que admirar més, si el meravellós cabdal*

de la seva cultura o el tresor inesgotable de la seva bondat”.

Enric Bayerri i Bertomeu: *“Però, sobre tot, he revisat totes les proves i raonaments del gran defensor de la tesis catalana el peruà D. Luis Ulloa. Si l’esmento i al·ludeixo a la seva autoritat amb tanta freqüència, a cap entès podrà semblar-li estrany: és ell, a la fi, el què amb major coneixement de causa i amb el més imparcial desapassionament ha estudiat aquest assumpte o qüestió històrica...”*

Carreras Candi: *“Molts dels qu’escoltarem los rasonaments del senyor Ulloa, convençuts de què tan mateix estava acertat, tenim d’ataçar-nos a ell, fer-li costat, ajudar-lo en el possible, portat per l’amor a la història general d’Amèrica y per l’afecte a les coses de la nostra terra”*

Valls i Taberner: *“Dotat d’un sentit crític penetrant, d’una fina sagacitat i d’aquella enginyosa i intel·ligent facultat de combinació, pròpia d’un historiador perspicax”.*

També podem veure el que deien altres historiadors:

Antonio Ballesteros Beretta, un dels seus impugnadors, diu: *“Es un valuos investigador, i els seus punts de vista sobre l’origen català del Colom són, sens dubte, importants”.*

Durant la seva estada a Barcelona Ulloa col·laborà, en diferents projectes amb les editorials catalanes: “Editorial Juventud S.A.”, la “Enciclopèdia Espasa”, l’Instituto Gallach (vol VI de la Historia Universal, (1932), tomo III de la Historia de España, 1935). En el vol. VI de la Historia Universal d’aquesta editorial hi ha inserit un “Resumen de la teoria de D. Luís Ulloa sobre el origen catalán de Colón”. També col·laborà amb “Seix Barral”, en la “Historia de Amèrica”, Barcelona, 1936, fragment de la qual va ser publicat per aquest centre.

Com veiem, els seus coneixements varen ser rendibilitzats per la indústria editorial

catalana, embrancada en aquells moments en grans projectes.

Pel que fa a la seva relació amb la classe política, cal fer especial menció la mantinguda amb el Sr. Francesc Cambó que contribuï monetàriament a les investigacions que seguia l’il·lustre historiador. També, la que va haver-hi, reflectida per la seva correspondència, entre l’il·lustre historiador i el President de la Generalitat, Francesc Macià. A la mort del President, Luis Ulloa, va publicar un article en “El Día Gráfico” de Barcelona, titulat “La muerte de un gran Patricio- Francisco Macià – Juzgado por un Hispano-Americano”. També hi troben correspondència amb qui fou alcalde de Barcelona, Comte de Güell.

El recolzament a la persona de Luis Ulloa i a les seves tesis per part de la classe política catalana, creuant fronteres ideològiques, veiem que fou unànime i constant fins a la seva mort, el 10 de febrer de 1936.

Solament cal fer un repàs als actes d’homenatge i altres testimonis de condol, fetes des de les més diverses institucions catalanes, tant públiques com privades. Podem citar: el Sr. Lluís Duran Ventós, Conseller de Cultura, del Govern de la Generalitat; el Sr. Ramon Coll i Rodés, Alcalde de l’Ajuntament de Barcelona; el Sr. Josep Mur, rector de la Universitat de Barcelona, el President de l’Institut d’Estudis Catalans; els Srs. Carreras Candi i Duran Sampere, President i Secretari, respectivament, de l’Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona; Sr. Oliver, Secretari del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català, etc.

Articles del Sr. Luis Ulloa a “La Prensa” de Buenos Aires

En el número monogràfic d’homenatge a Luis Ulloa del Butlletí del Centre d’Estudis Colombins, núm. 7-8, 3r i 4t trimestre 1992, podem trobar una magnífica introducció biogràfica de l’il·lustre historiador peruà feta pel nostre consoci el Sr. Pere Català i Roca. També hi podem trobar una descripció del marc polític i

social en què es va desenvolupar la tasca del Sr. Ulloa en el nostre país, feta pel nostre consoci, malauradament traspasat, Caius Parellada.

En aquest mateix butlletí hi trobarem, a part de les col·laboracions esmentades i d'altres escrits diversos sobre Ulloa i la seva contribució científica a la causa de la catalanitat del descobridor, una molt completa llista bibliogràfica de l'autor en qüestió, preparada per Maria Porter i Moix. A l'entrada 23, d'aquesta llista (pàg. 26), hi trobem: "*La patria de Colom con relación al descubrimiento de América*". A *La Prensa. Buenos Aires. Núm 1,4,11,18 i 25 de gener, 15 i 18 de febrer de 1931*. Referència: Baynerri.

Curiosament el text d'aquests articles, com hem comentat anteriorment, ha estat fora de l'abast dels membres d'aquest Centre i d'altres historiadors interessats en el tema, i es coneixien únicament de forma indirecta. La llunyania geogràfica no feia gens fàcil l'accés.

Tant per la personalitat de l'autor com per la quasi segura importància que podrien tenir aquests articles, la Junta Directiva del Centre d'Estudis Colombins, es va marcar com a fita la recuperació dels esmentats textos.

Repte que vàrem recollir el Sr. Francesc Albardaner i jo.

Avui, podem confirmar, repetim, que ja els tenim a disposició i estan a punt de ser publicats pel Centre d'Estudis Colombins.

En un article publicat en el diari "La Publicitat", de Barcelona, el 19 de febrer de 1932, el propi Luis Ulloa ja es lamentava que el públic català no conegués aquests articles: "*Em dol que a Catalunya no hagin circulat ni siguin coneguts els meus articles de "La Prensa" de Buenos Aires*".

La importància que donava el propi Ulloa a aquests escrits queda palesa en tant que en diverses ocasions, en publicacions posteriors, cita aquests articles en concret, així com uns altres publicats a Nova York.

Aquests articles que Ulloa publicà a principis de l'any 1931 en el diari *La Prensa* de Buenos Aires, amb el títol esmentat de "*La patria de Colom con relación al descubrimiento de América*" consisteixen en una sèrie de 7 articles, destinats al públic lector d'aquest diari bonaerenc.

Estem a quatre anys després de la publicació de "*Christophe Colomb catalan*", i el ressò d'aquesta obra ja s'havia estès per tot arreu amb conferències, publicacions, memòries, etc. Tant a Catalunya, com en la resta del món

Ulloa havia defensat aferrissadament les seves tesis en diversos congressos com el Congrés d'Història Hispanoamericana de Sevilla, 1930, i el d'Hamburg. Les repercussions no es feren esperar. La rèplica italiana, sense esmentar-ho explícitament, fou la publicació de "*Cità di Genova*", obra editorial monumental en defensa del genovisme del descobridor, emparada pel règim feixista de Mussolini.

El primer que sorprèn d'aquests articles és la seva extensió. Encara que l'autor es lamenta en vàries ocasions de les limitacions imposades pel mitjà en que es publicaren, desenvolupa els seus arguments amb suficient extensió per cadascun dels temes.

L'altre aspecte que crida l'atenció, tractant-se d'articles periodístics destinats a un públic genèric, divers, no especialitzat, és la profunditat en què presenta els seus arguments. Cal precisar que *La Prensa*, en aquells moments, era un diari d'un alt nivell cultural per atendre la creixent demanda d'una nova elit social, com corresponia als moments de bonança econòmica pel país, lluny geogràficament dels centres culturals europeus.

Un tercer aspecte general a ressaltar, és que no es tracta de recopilacions d'arguments anteriors sinó que aporta raonaments i propostes inèdites i diferents, si bé complementaris, a les tesis que havia exposat en llibres i conferències prèvies. I el què és més important, des del meu parer, l'aportació de nous documents, com veurem.

Ell mateix ho diu:

“El objeto principal de mis artículos en LA PRENSA no ha sido el de volver a decir lo que en otros lugares he expuesto, y que es muy extenso, sino el de exhibir y de dar a conocer lo esencial de los nuevos documentos y pruebas que confirman las conclusiones a que anteriormente llegué.”

Tots aquests descobriments son fruit de la seva nova tasca de recerca, principalment en els arxius espanyols i catalans.

Quins són aquests documents inèdits i noves proves que dona a conèixer per primera vegada al gran públic?

En primer lloc, la verificació que en la capçalera del text autèntic de les Capitulacions, en l'exemplar d'elles existent en l'arxiu del duc de Veragua i posteriorment adquirit per l'Estat i incorporat a l'Arxiu d'Índies, es llegeix “Xrobal de Colom”. Aquest “de” havia estat suprimit per alguns autors, especialment greu en el cas de Navarrete, ja que la seva versió s'havia constituït com a referència per autors posteriors. La importància d'aquest “de” és manifesta en tant que indica l'origen noble del descobridor. Ningú s'havia donat compte d'aquesta adulteració fins que la presentà Ulloa. En els articles que estem comentant s'acompanya foto del document. El mateix text hi figura en el registre de l'esmentat document guardat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona.

En aquest document també es detecta una altra alteració de Navarrete. En la lectura correcta del document hi figura “ha descubierto”, on Navarrete posà “ha descubrir”, en un intent de forçar el text per adaptar-lo a veritat “oficial”. Aquest canvi de temps verbal l'utilitza Ulloa en recolzament de la seva tesi del Predescobrimient, desenvolupada en el seu llibre: “El Predescubrimiento hispano-catalán de América en 1477. Xristo-Ferens Colom, Fernando el Católico y la Cataluña Española”. L'historiador anglès Bergenroth, ja va publicar el text correcte de les Capitulacions, a partir de les seves pròpies investigacions sobre l'original en

l'any 1856, però fins Ulloa la modificació introduïda per l'erudit Fernández de Navarrete fou l'acceptada com a oficial pels historiadors.

El segon document aportat, en aquests articles, és el passaport emès pels Reis Catòlics el mateix dia de les Capitulacions, mai abans publicat. En aquest document es qualifica a Colom de “nobilem virum”.

En els articles publicats en LA PRENSA, el Sr. Ulloa presenta un nou document extret de l'arxiu de la Corona d'Aragó, consistent en una carta, de 17 de juny de 1493, del Rei Ferran adreçada a la senyoria de Gènova, queixant-se de què certs catalans residents en aquella ciutat es feien passar per napolitans per defugir de l'autoritat del Consol que el monarca tenia en la capital genovesa.

Una altra primícia presentada molt importat és la demostració que la famosa carta de l'ambaixador Ruy González de Puebla, no existí mai. Un dels puntals del genovistes basats en documents espanyols era l'existència de dues cartes enviades pels ambaixadors dels Reis Catòlics davant els reis d'Anglaterra, Ruy González de Puebla, i el d'Escòcia, Pedro de Ayala. El que haguessin escrit una carta cadascú en termes molt semblats, el mateix dia 15 de juliol de 1498, amb referència a l'armada que havia fet el Rei d'Anglaterra per anar a buscar l'illa del Brasil, i en les que es menciona el terme “otro ginovés como Colón”, donava molta volada als defensors de les tesis genoveses. Doncs bé, després d'analitzar els textos en els documents originals existents a l'arxiu de Simancas, Ulloa demostra que la famosa carta de Puebla no existeix ni ha existit mai, sinó que és simplement un extracte de la carta d'Ayala, què és l'única que existeix.

Com hem esmentat anteriorment, la tasca del Sr. Ulloa en els arxius va ser profunda i extensa. Un altre grup de documents que va revisar amb un detall que potser no s'havia dut a terme mai abans, fou els dels denominats Pleitos del Mayorazgo.

Durant el segle XVI van haver tres grans plets relatius a Colom:

El de 1511, de Diego Colom, fill de l'Almirall, contra la Hisenda castellana (Pleito de D. Diego Colom contra el Fisco), relatiu al compliment de les condicions pactades a les Capitulacions de Santa Fe. Aquest plet en realitat ja el va iniciar el propi Descobridor, en 1505 davant l'Audiència de Descàrrecs de la reina Isabel. (“...desde la edad de 28 años sirvió a la conquista de las Indias...”).

En 1572, s'inicia el primer plet del Mayorazgo pròpiament dit, establert entre les filles de D. Luis Colom, a la mort d'aquest, i el seu cosí, D. Diego Colom i Pravia.

A la mort d'aquest en 1578, s'inicia el que es va denominar el Gran Pleito del Mayorazgo.

La documentació que generà aquests processos fou enorme, en especial, en la del Gran Plet. Tant és així que el Consell d'Índies es va trobar en la necessitat d'editar un “Sumario” o “Memorial del Pleito” per facilitar la tasca als seus membres.

En el transcurs d'aquests plets, els diferents pretendents presentaren diverses proves, documents i testimonis, segons els seus interessos, molt d'ells contradictoris. En els articles de LA PRENSA, el Sr. Ulloa presenta les diferents conclusions que va poder extreure de l'anàlisi de tal immensa documentació.

Una de les més importants, pel tema que ens interessa, la pàtria del navegant, és la que fa referència als arguments i proves que els pretendents italians presentaren en el decorrer del Gran Plet. Un d'ells era D. Baltasare Colombo, senyor del castell de Cuccaro en el Montferrato, en els límits de la Llombardia. L'altre Bernardo Colombo, mariner de Cogoleto (o Cugureo), poble de la ribera del genovesat.

Aquí ja apareix una primera qüestió: per què, en tot al llarg del procés del Gran Plet, del qual sols la primera part, dita “tenuta” durà més de 20 anys (1578-1606), no va acudir al Consell d'Índies cap pretendent de la ciutat de Gènova amb més drets que els anteriors mencionats? No es pot al·legar de

què no hi hagués coneixement del Plet en tant que va presentar-se sense cap acreditació ni legitimació, com hem vist, un Colombo senzill mariner d'un petit poble del costat de Gènova.

Aquest, Bernardo Colombo, que presentava una estranya genealogia que el feia descendent de Bertomeu, germà del descobridor, va realitzar dues informacions de testimonis: una el juliol de 1582, en el seu poble, Cogoleto, i una altra l'abril de 1583, en la mateixa ciutat de Gènova. El què realment ens importa és la forma com es va realitzar la informació a Gènova.

Bernardo presentà un memorial amb la seva genealogia al Dux David Vaca i al Senat de Gènova. El Senat, tot seguit, ho va remetre al seu pretor, que va ordenar que abans de l'audició de testimonis, es fes un pregó públic per tota la ciutat, no sols als testimonis sol·licitats per Bernardo, sinó també per a que totes les persones que es creguessin amb millors drets es presentessin o podessin contradir les pretensions de l'interessat. Ningú es presentà.

La certificació del secretari del Dux i legalitzada per l'ambaixador de Castella a Gènova fou tramesa a Madrid. Com és que ningú es presentà? Cap dels descendents del germà de Dominico, Antonio, els famosos Giovanni, Matheo i Amighetto, que segons la documentació italiana encara vivien a principis del s.XVI. No hi havia ja cap Colombo a Gènova?

Més encara, el propi Senat de Genova, convençut de la no existència de cap parent de Colom en la pròpia ciutat de Gènova, no vacil·là en prendre partit pel candidat de Cogoleto. Existeix una carta del Senat, data 1 de novembre de 1587, al seu ambaixador a Madrid, Joan Baptista Dòria, per recomanar-li que recolzés els interessos de Bernardo. El Senat comença la carta, reconeixent a l'Almirall com nadiu de Cogoleto.

L'altre pretendent, Don Baltasar Colombo, encara que no era súbdit d'aquesta república, va viure llargs anys a Gènova, exercint de metge. A diferència de Bernardo, aquest Colombo sí que era de

família noble. Entre la molta documentació que presentà, i del qual la majoria no tenia cap rellevància a la qüestió pleitejada, hi havia un document que demostrava que a finals del segle XV en el castell de Cuccaro hi habitava un tal Dominico Colombo, que la fantasia del pretendent feia pare del descobridor.

Contra les pretensions de D. Baltasar, un altre contendent, D. Francisco de Mendoza, Almirall d'Aragó, també conegut com Francisco de Cardona, sol·licità del Consell d'Índies autorització per a realitzar una informació a Gènova per tal de demostrar que el descobridor era nadiu d'aquesta ciutat i que la seva família ja s'havia extingit. Doncs bé, a pesar de l'atorgament del Consell, el Sr. Mendoza, va acudir al Consell, no amb la informació i les proves, sinó per renunciar a realitzar-la. Com diu Ulloa, tant el Consell d'Índies com el pretendent sabien que tal informació era impossible.

D. Baltasar encara feu una altra informació. Aquesta vegada a Madrid, davant el tribunal amb 12 testimonis italians i genovesos (abril 1595). D'aquesta informació cal destacar el testimoni de Nicolau Grimaldo, príncep de Salerno, genovès de naixement, a favor del candidat de Cuccaro. També el de l'Esteve Oliva, que havia servit en la secretaria del Dux David Vaca, i que havia pres còpia dels llibres del veïnat de Gènova, sense trobar en ells el menor vestigi de famílies Colombo o Colom. Un altre testimoni, Escipió Canova, va dir en la seva declaració, que "si Colom hagués nascut en la dita ciutat, fora solament de casualitat i com fill de pares forasters". En els documents del plet que Don Baltasar va fer imprimir a Madrid, en tots els casos apareix el nom del descobridor com "Colom", amb m final.

Cal esmentar que un d'aquests testimonis, Antonio Frasca, sicilià, resident a Madrid durant 18 anys, declarà que *"en todo este tiempo y muchas pláticas y conversaciones de personas deste Reyno de Castilla ha visto que indiferentemente a los extranjeros de estos reinos los suelen llamar Ginoveses, aunque sean de otras Naciones..."*

En una "Nota sobre la pàtria de Colom per al senyor F. Soldevila", publicada com a text inèdit pel Centre d'Estudis Colombins, Butlletí n° 19, 1997, que en certa manera és un resum i complement dels articles de Buenos Aires, Ulloa explica què en cap moment el Consell d'Índies acceptà la tesis genovesa. A Gènova s'emprava la tesis de Cogoleto, i a Madrid la de Cuccaro. En cap lloc la de Gènova.

Com estem veient, aquests articles de La Prensa s'orienten a demostrar els dos objectius perseguits pel Sr. Ulloa: fonamentar el bressol català del descobridor i destruir la tesis genovesa. Dues tasques de grandiosa importància i transcendència històrica.

Determinar amb exactitud la família catalana a la que pertanyia no era l'objectiu principal de la seva investigació. Ell creia que aquesta prova corresponia i tenia que ser assumida més aviat pels investigadors catalans.

De totes formes, no per això ho deixa de banda. Una via d'investigació en aquest aspecte, que assenyala el Sr. Ulloa en l'últim dels articles presentats, és el probable parentiu del descobridor amb el Guillem de Casenove-Coullon, almirall o vicealmirall de la marina de Lluís XI, famós pels seus pillatges a l'estret de la Mànega, Cantàbric i fins i tot a l'estret de Gibraltar. Ulloa cita a Medina Nuncibay, autor del segle XVII que va poder examinar els documents que en aquell període es conservaven en el convent de Las Cuevas, on van estar dipositats pel descobridor i el seu fill Diego. Medina Nuncibay anomena, en les seves cròniques, al descobridor "nebot" d'aquell almirall francès. El cognom Casanova únicament es troba a Catalunya, especialment a l'Empordà, i en algunes regions del sud de França, als voltants del comtat de Foix, tant lligat històricament a Catalunya. Un altre indicatiu de la relació entre les dues famílies es pot trobar en el Cardenal Joan de Casanova, sepultat en la capella de Sant Ramon de Penyafort situada en el monestir de Santa Caterina. El patronat d'aquesta capella el tenia Guillem Ramon Colom, avi dels quatre germans Colom.

Recordem que en Bartomeu Colom, en la seva tornada del viatge a Anglaterra quedà al costat de Madame de Borbó, vídua de l'Almirall Lluís de Borbó, de qui era lloctinent l'esmentat Guillem de Casanova-Colom.

Una altra curiosa relació entre els Casanova i el Colom, i què senyala Ulloa, surt, de forma sorprenent, del llibre de Memòries del famós aventurer Giacomo Casanova. En el capítol primer d'aquest descriu la seva genealogia partint d'un Jaume Casanova, aragonès, nadiu de Saragossa, que després de vàries peripècies té un fill anomenat Joan, que, havent matat un oficial del rei de Nàpols, fugí de Roma, i trobà la mort viatjant amb el Cristòfol Colom, segons les Memòries, en l'any 1493

Voldria acabar recordant les paraules de Lluís Ulloa en el pròleg a l'edició catalana del seu llibre "Cristòfor Colom fou català":

“Tot cercant un Colom gallec vaig trobar-me un Colom català. Tant millor per mi, car al mateix temps vaig trobar una gran història, la d'un poble petit que va saber, durant segles sencers, rivalitzar en la ciència i en la cultura amb els més grans d'Europa. Colom resultarà ésser la derivació i el complement de Raimon Llull. Que la intel·lectualitat catalana, doncs, porti a terme la gran obra de restauració històrica a què he al·ludit.”

Cristòfol Colom i Capafonts: una llegenda desconeguda

Durant la sobretaula d'un dinar familiar i amical, tot parlant de la possible catalanitat de Cristòfol Colom, la Sra. Teresa Vilà i Hors, persona d'edat avançada i molt bona coneixedora de la vila de Prades (Tarragona), ens va explicar una llegenda, per nosaltres desconeguda, de que en el poble de Capafonts es diu que Cristòfol Colom fou fill d'aquest poble i de que encara hi hauria una casa medieval amb el seu escut i tot. No cal dir que ens va faltar temps per organitzar de manera immediata una excursió a Prades i a Capafonts per tal d'esbrinar del cert què hi havia de veritat en aquesta intrigant història.

Visitar Prades mereix sempre l'interès dels estudiosos de Colom, ja que, ben a prop de la vila, es troba la cova de la Mare de Déu de l'Abellera, ermita que fou bastida en una bauma en la que hi estigué fra Bernat Boïl, de la que en parlarem més endavant. Casualment feia pocs dies que havíem parlat amb Mossèn Salvador Ramon i Vinyes, cap de l'arxiu capitular de la catedral de Tarragona, que ens va recomanar la lectura d'un article seu intitulat "Canonges de la Catedral de Tarragona" (Reial Societat Arqueològica Tarraconense, Època V, anys 1999-2000, N. 21-22), en el que definia amb precisió el nom i lloc d'origen del canonge tarragoní Guillem Colom (canonge de 1404 a 1424 i hospitaler de 1424 a 1428). Segons les fonts ben documentades de Mossèn Salvador Ramon, el canonge Guillem Colom era natural de la vila de Prades i fill de Ramon Colom i d'Anglesona. És evident, doncs, que hi hagué una família denominada Colom a la vila de Prades a finals del segle XIV i fins i tot amb continuïtat posterior.

D'altres dades que havíem trobat referents a aquest important canonge Colom de la catedral de Tarragona, ens constava que disposava de cartes de presentació del papa Benet XIII i, com que la família Colom de Barcelona-Cardona havia donat suport financer al papa Benet XIII a través del mercader Pere Maries a Avignon (Catàleg del Cisme d'Occident de l'Arxiu de la

Catedral de Barcelona), teníem la sospita, o més aviat el convenciment, de que aquest canonge era membre de la dita família Colom de Barcelona, com a germà de Jacme Colom i fill de Guillem Colom, banquer.

Després de les dades facilitades per mossèn Salvador Ramon ha quedat destruïda la nostra suposició de parentiu d'aquest canonge amb la família de Barcelona, però ens obria un nou camí, fins aleshores desconegut, sobre una família Colom de Prades. La casualitat temporal entre aquesta entrevista amb l'arxiver capitular de Tarragona i les dades exposades per la Sra. Teresa Vilà ens va fer preveure la possibilitat d'alguna connexió entre Cristòfor Colom i les viles de Prades o Capafonts.

Va ser doncs un cap de setmana d'aquest passat mes de juny que vàrem anar a Prades i Capafonts. Pel matí vàrem fer una excursió a peu fins a l'ermita de la Mare de Déu de l'Abellera. Malgrat la calor, el camí era força ombrejat i l'esforç va pagar la pena, ja que des de la bauma on està situada l'ermita es veu un panorama molt impressionant de la vall de Capafonts. Si algun consoci vol visitar aquest indret, li volem fer saber que hi ha una pista forestal des de Prades fins a les proximitats de la ermita que també hi porta.

Els membres de la família Vilà que ens guiaven ens van fer saber que antigament hi havia una casa dels ermitans adossada al darrera de l'ermita, però que fou enderrocada, ja fa bastants anys, per deixar més lloc lliure al voltant de la ermita. Es just en aquest lloc on hi ha una placa de pedra collada a la roca amb el següent text epigràfic:

En aquesta cova i feu vida d'ermità de 1484 a 1493

FRA BERNAT BOÏL, BENEDICTÍ

Fou el primer missioner que evangelitzà
Amèrica

Acompanyà Colom en el seu segon viatge
al Nou Món

Morí en 1520 essent abat del monestir de
Sant Miquel de Cuxà

No sabem qui ni quan va instal·lar la dita placa, però ha de fer bastant temps, ja que ja fa molts anys que ha quedat ben clarament establert que Fra Bernat Boïl no va ser mai monjo benedictí, encara que hagués viscut a la capella de la Santíssima Trinitat de Montserrat, sinó, en tot cas membre de l'orde de Sant Francesc de Paola i, per tant, de l'orde dels "mínims". També posem en dubte tan llarga estada a Prades, ja que durant aquest període està demostrada la seva presència a la muntanya de Montserrat amb absències força importants en missions diplomàtiques a França per aconseguir la devolució del Rosselló i de la Cerdanya i altres encàrrecs fets per ordre reial de Ferran El Catòlic. Tampoc ens deixa indiferents el nom "Amèrica" quan també s'empra, amb més encert al nostre parer, l'expressió "Nou Món" en el mateix text. Finalment sempre hem considerat desafortunat pensar que Fra Bernat Boïl anés al nou món amb finalitats missioneres, ja que en realitat hi va anar com a controlador o espia, si volem, al servei del rei Ferran dit el Catòlic.

De tot això queda patent que fra Bernat Boïl va passar cert temps en aquesta bauma. També sabem que tenia certa relació o familiaritat amb el compte de Prades, que també ho era de Cardona, a qui va sol·licitar ajuda econòmica per a la construcció d'un eremitori en aquest indret.

Tots sabem l'estreta relació que va tenir la família Colom de Barcelona/Cardona amb els senyors feudals de Cardona, així com la posterior relació familiar de la família Colón amb membres de la família Cardona, almiralls d'Aragó i marquesos de Guadalest.....i tot això fa pensar molt. Per la tarda vàrem anar a visitar Capafonts per tal d'esbrinar la veracitat de la narració de la Sra. Vilà i, posats en contacte amb l'alcalde, Sr. Antoni Marca, ens va assabentar de que en la part més vella de Capafonts, exactament en el carrer dit de l'Abadia número 8, hi ha una casa medieval coneguda com a Can Macià que fou propietat d'un tal Pere Boldú, conegut també com a Pere de Capafonts, que ja surt esmentat a la carta de poblament de Prades del segle XIII.

En la dovella central de la porta d'entrada de dita casa hi ha un escut en el que hi surt un colom com a símbol parlant i que, en base a aquest escut i al coneixement popular de la relació entre Cristòfol Colom i fra Bernat Boïl va aparèixer la llegenda de que aquesta casa tingué alguna relació amb el descobridor del Nou Món, sense que aquest extrem no s'hagi pogut demostrar mai. A continuació vàrem anar a visitar la dita casa que només conserva, com a part medieval, la planta baixa a sobre de la que es va bastir un altre pis al segle XIX o principis del XX. La casa estava en la zona on hi havia l'antiga abadia, el cementiri vell i la primera església de Capafonts. L'escut que ha originat aquesta llegenda està en molt bon estat de conservació i es pot apreciar clarament el relleu d'un ocell (un colom?) i al damunt una franja amb el nom de "pera boldu". L'escut que hi ha sobre la dovella central de l'arc de la porta sembla contemporani de la resta de dovelles que formen aquesta gran portalada. Poca cosa més es pot deduir d'aquest escut i costa de veure la relació entre el cognom "Boldú" i el símbol parlant d'un ocell amb les ales tancades. Deixarem aquestes disquisicions per els nostres socis heraldistes.

Qui estigui interessat en conèixer la geografia i la història de Capafonts pot consultar l'excel·lent llibre denominat "Nova Guia de Capafonts" de la que en són autors els Srs. Diego López Bonillo i Salvador J. Rovira i Gómez de la col·lecció "Els llibres de la Medusa" de la Diputació de Tarragona. En ell es pot trobar un capítol destinat als comtes de Prades (pag.77 a 81) que pot ser útil a la persona interessada en estudiar el creixement de la casa de Cardona. A la pàgina 79 hi ha una fotografia de la gran portalada de Cal Macià, malgrat que els autors no es fan ressò de la llegenda que relacionaria aquesta casa amb en Cristòfor Colom en cap aspecte. Adjuntem a aquest petit noticiari diverses fotografies tant de l'ermita de la Mare de Déu de l'Abellera com de la façana i escut de Cal Macià de Capafonts.

Colom a Madeira

A mil quilòmetres al sud de Portugal i a 600 del Marroc, es troben les illes Madeira: un arxipèlag atlàntic format per quatre illes, la més gran de les quals és la de Madeira, muntanyosa, amb profundes valls i de vegetació exuberant. La capital és Funchal, situada a l'est de la costa sud. A cinquanta quilòmetres al nord-est de Funchal es troba l'illa de Porto Santo, molt més petita i de diferent clima i paisatge. Les altres dues petites illes situades a uns trenta quilòmetres al sud-est de Funchal són les anomenades Deserta i Salvatge, per estar deshabitades, encara que protegides les seves fauna i flora.

L'estada de Cristòfor Colom a Porto Santo ens és contada pel seu propi fill Hernando (1488-1537), en el capítol V de *Historia del Almirante*, on explica el naufragi de Colom després d'un combat naval al Cabo de San Vicente (1476), al sud de Portugal. Després d'haver-se recuperat, a Lagos, de les ferides i patiments es dirigeix a Lisboa, que estava a prop "*donde se sabía que se hallaban muchos de su nación genovesa, lo más presto posible se fue allí, donde siendo conocido de ellos, le hicieron tanta cortesía y tan buen acogimiento que puso casa en aquella ciudad*". Es va casar amb Felipa Moniz, de noble família, el pare ja mort, Pedro Moniz de Perestrelo, havia participat en el descobriment de les illes de Porto Santo (1419) y la de Madeira, un any després. El sogre de Colom fou el primer Governador-Donatari de la illa de Porto Santo, fins la seva mort; continuà governant aquesta illa el seu fill, germà de Filipa. "*Y porqué vió la suegra –dice, Hernando- que daba mucho gusto al Almirante saber semejantes navegaciones, y la historia de ellas, le dio las escrituras y cartas de marear que habían quedado de su marido, con lo cual el Almirante se acaloró más y se informó de otros viajes y navegaciones que hacían entonces los portugueses a la Mina y por la costa de Guinea*".

Las Casas, en el capítol III de *Historia de las Índias*, confirma per unes anotacions de Colom provant que l'equinocci estava també habitada, diu: "*Yo estuve en el*

castillo de la Mina del Rey de Portugal, que está debajo del equinoccial...”. El mateix Las Casas, en el capítol següent, escriu: “Así que fuese a vivir Cristóbal Colón a la dicha isla de Porto Sancto (1478 o 1479), donde engendró al dicho su primogénito heredero D. Diego Colón (1480-1523), por ventura, por sola esta causa de querer navegar, dejar allí su mujer, y porqué allí y en aquella isla y en la de la Madera, que está junto, y que también se había descubierto entonces, comenzaba a haber gran concurso de navíos sobre su población y vecindad y frecuentes nuevas se tenían cada día de los descubrimientos que de nuevo se hacían” (...) “así navegó algunas veces aquel camino en compañía de portugueses, como persona ya vecino y cuasi natural de Portugal, y porqué algún tiempo vivió en dicha isla de Porto Sancto, donde había dejado alguna hacienda y heredades de su suegro Perestrelo”.

Colom, navegant i comerciant.

La presència de Cristòfor Colom a Madeira, en el període de 1478 a 1484, no es pot separar del seus contactes amb la comunitat genovesa de la illa, on a Funchal residia João Esmeraldo, important comerciant de sucre. Consta que al 1478 Colom adquirí 2.400 arroves de sucre, del que es deia “ouro branco”, per el mercader genovès estant a Lisboa, Paolo di Negro, per conta de Ludovico Centurione, de Gènova.

Una altra estada de Colom a Madeira relata Las Casas en el capítol XXXVI de la citada obra, on escriu: “Y porque entonces estaba rota la guerra con Francia, túvose nueva de una armada de Francia, que aguardaba sobre el Cabo de San Vicente, al Almirante para tomallo. Por esta causa deliberó de hallarles el cuerpo, como dicen, y hace un rodeo enderezando su camino derego a la isla de la Madera. Llegó a la isla de Porto Sancto, jueves 7 de junio (1498), donde paró a tomar leña y agua y refresco. Y oyó misa; y hallola toda alborotada y alzadas todas las haciendas, muebles y ganados, temiendo no fuesen franceses. Y luego aquella noche se partió para la isla de la Madera, que como arriba se dijo (capítulo XXXVI) se dijo, está de allí a 12 o 15

leguas, y llegó a ella el domingo siguiente, a 10 de junio. En la villa le fue hecho muy buen recibimiento y mucha fiesta por ser allí conocido, que fue vecino de ella por algún tiempo. Estuvo allí, proveyéndose cumplidamente de agua y leña y lo demás necesario para su viaje, seis días. El sábado, a 16 de junio, partió con sus seis navíos de la isla de la Madera y llegó martes siguientes a la isla de la Gomera...”.

Madeira, mercat europeu del sucre.

L'investigador madeirenc, Alberto Vieira, en el llibre “Canavaís, Açúcar e Aguardente na Madeira (C.E.H.A., Funchal, 2004), diu que, Colombo obrí les portes al Nou Món i traçà el rumb de l'expansió de la canya de sucre. La seva cultura no li era aliena, ja que el navegant tenia en el seu currículum algunes activitats lligades al comerç del sucre a Madeira. El navegant -diu Vieira-, abans de la relació afectiva amb l'arxipèlag, fou, un exemple de molts genovesos del mercat del sucre de Madeira. El 1478 se trobava a Funchal al servei de Paolo di Negro per transportar a Gènova 2.400 arroves a Ludovico Centurione. Amb aquest viatge i, després de llarga estada de navegar a la illa. Colom es convertí en un coneixedor de la dinàmica i importància del sucre de Madeira. Al Gener de 1494, quan la preparació del seu segon viatge, el navegant suggerí als Reis catòlics l'embarcament de 50 pipes de mel i 10 caixes de sucre de Madeira per a ús de les tripulacions, indicant el període que va fins Abril com el millor moment per la adquisició. A tot això es pot sumar un passatge del navegant per Funchal en el decurs del tercer viatge al Juny de 1498 podem apuntar –afirma l'autor- com molt probable la presència de soques de canya de Madeira en el bagatge dels agricultors que l'acompanyaven. En aquest moment la cultura dels canyars havia adquirit gran importància a l'illa, mantenint-se una densa franja de canyars al llarg de la vessant sud.

El 1425 quan s'exporta la canya de sucre al Atlàntic, s'inicia a Madeira, però serà el 1484, quan es desenvoluparà amb grans plantacions de canyars al litoral del continent africà de la Guinea Equatorial i a

les illes de Cap Verd i la de Sant Tomé, al tròpic de l'Atlàntic africà i després de 1493, a l'illa La Hispaniola en el mar de les Antilles.

Entre 1478 i 1484, Colom fa varis viatges de “descobriment i de rescat”, des de Madeira a les posicions recent descobertes pels portuguesos de Guinea Equatorial i les Illes de Cap Verd. Aquestes eren reduïdes d'esclaus portats del continent africà per els mercats europeus i després l'americà. Aquells, cultivaven i elaboraven grans extensions de plantacions de canya de sucre, amb plantacions de trapiches moguts per força humana i animal, iniciant-se després la instal·lació de “ingenis” mecànics moguts per la força de l'aigua. En el segon viatge de Colom a al Nou Món, va anar amb ell Miquel Ballester, segons afirma Fray Bartolomé de Las Casas. Un dels primers cronistes de les Índies, Gonzalo Fernández de Oviedo, diu que, “*Miguel Ballester, natural de Catalunya, fue el primero que hizo azúcar*”. Amic i company de joventut de Colom a Mallorca, el 1454, i soci amb els Colom a Savona, on era conegut per Michele de Cuneo, entre 1470-1475, i fora fidel col·laborador de l'Almirall a l'illa La Hispaniola, al Nou Món, a partir del 1493 on s'emportà soques de canya de sucre i agricultors especialitzats de l'illa de Madeira sent, el 1505, el primer que va extreure el suc de la canya de sucre al seu “ingeni”, on el clima i la terra permetien cultivar gran extensió de plantacions de canyars de sucre amb la modernització dels trapiches o “ingenis” mecànics que augmentarien la productivitat i es quan, vertaderament, es desenvolupa aquesta indústria, estenent-se a altres nacions d'Hispanoamèrica.

L'escriptor cubà Carlos Martí, en “*Los Catalanes en América*” (L'Havana, 1919), diu que el primer molí que va espremer sucre o primer trapiche era el de Miquel Ballester i que estava situat a la boca del riu Nigua, al poble de Sant Cristóbal, a prop de Santo Domingo, i que al final de la primera dècada del segle XVI havia vint “ingenis” a l'illa La Hispaniola.

Les illes de Cap Verd estan situades en el mateix paral·lel que l'illa antillana de La

Hispaniola. A la costa occidental del oceà atlàntic, on es va instal·lar Colom ja en el primer dels seus viatges. Aquells viatges “de descobriment i de rescat”, que entre 1478 y 1484, des de Madeira va realitzar a la Guinea Equatorial i les indicades illes de Cap Verd, eren per “seleccionar serment” dels fruits tropicals, com es el sucre i “rescatar un petit grup d'esclaus” experts en el cultiu i elaboració per cuidar els trasplantaments i l'elaboració de la canya de sucre a la nova terra americana.

A Funchal, capital de l'illa de Madeira, on residia João Esmeraldo, agricultor i comerciant genovès, amic i proveïdor de Colom, vint anys després de la seva primera estada havia prosperat molt i s'havia convertit en una de les majors fortunes d'aquella illa; quan a la tornada del tercer viatge, Colom recalà allí sis dies, Esmeraldo va poder acollir dignament el seu amic l'Almirall, Virrei i Governador de les Índies en la seva nova casa construïda el 1495 i que avui és el Museu del Sucre.

Els segles XVI i XVII foren molt profitosos per a Madeira, que es va convertir en el centre i en el mercat del sucre per a Europa, ja que a més de la considerable producció pròpia, s'importaven enormes quantitats de les plantacions portugueses de Guinea Equatorial i les Illes de Cap Verd, com també del nou sucre de les Antilles i el Brasil, especialment. L'enviament del sucre des de Brasil s'efectuava en gran caixes de les molt apreciades fustes amazòniques, que s'utilitzaven després per fer els mobles de les riques mansions de Madeira. Encara avui es pot veure una magnífica mostra en la Quinta-Museu das Cruzes, a Funchal.

Colom, precursor del “ouro branco” a Amèrica.

Cap altre producte ha influït tan profundament la història del món occidental con el sucre, especialment, des de la seva introducció en el Nou Món per Cristòfol Colom en el seu segon viatge, el 1493.

Escriu la investigadora granadina, Adela Fàbregas García en el article “Del cultivo de la caña de azúcar al establecimiento de las plantaciones”, pp. 50 a 86 de “*História e Tecnologia do Açúcar*”. C.E.H.A.,

Funchal, 2000): *“La penetración de nuevos azúcares como el portugués producido en Madeira hasta antiguas zonas del Levante mediterráneo, no es más que un tímido avance delo que sucederá más adelante con los azúcares americanos, que llegará a saturar el mercado europeo”,* afegint més endavant, *“Recordemos brevemente que hasta mediados del siglo XVI en que se introducen importantes innovaciones procedentes de las nuevas áreas productivas americanas, el sistema de molienda vigente en el Mediterráneo seguía siendo el heredado directamente de la tradición agrícola romana, que combina el triturado y machacado de una almazara con el prensador exterior”.*

Una força de treball esclau.

Fàbregas García, referint-se a les característiques del treball d'elaboració de la canya, diu: *“cuyas fases de intensidad alta especialización requiere operarios altamente cualificados dedicados a controlar etapas tan frágiles como la coacción y la purga, con secretos de elaboración que en ocasiones determinan la calidad última del azúcar, encontramos grupos de trabajo más abundantes que cualificados y que deben cubrir sobre todo la necesaria celeridad y cuidados exhaustivos con que ha de ser completado el proceso”.*

“Respecto a los primeros, que generalmente se identifican con la figura del maestro azucarero, ahero y banquero, quedan cada vez más claras las competencias que especieros y boticarios desarrollan, al menos, en aquellas funciones que requieran cierto dominio de los procesos químicos”.

“En el segundo caso, se encuentran gran parte de los oficios ya conocidos desde el siglo VIII en Egipto, palpadores (lammäsín), dedicados a examinar las cañas y decidir cuando han de ser cortadas, cortadores (qutä'in), peladores (naqa'srin) encargados de eliminar las hojas adheridas al tallo, apiladores (rusäs) y cargadores (rufä'). transportadores (naqälin), descargadores (turräh), troceadores (nayäbin), moledores

(hayärin), y mozos de las formas o panes de azúcar (gilmän-l-ibäliyy)”.

Aquesta exigència d'una força de treball considerable i delicada en exclusivitat per a aquesta tasca, al menys en els moments més delicats del procés, dimensió que aquesta adquireix en l'etapa atlàntica i americana.

Tràfic d'esclaus a Amèrica.

El tràfic d'esclaus a l'Àfrica, que primer havia estat dominat pels àrabs per a vendre'ls en els mercats mediterranis, començà a caure sota el control dels europeus durant el segle XV. El 1444 els portuguesos porten de Lagos i venen a Sevilla 215 esclaus negres. Deu anys més tard el Papa reconeix el tràfic d'esclaus a partir d'aleshores, aquests s'utilitzen per a fer créixer les plantacions de canya de sucre a Madeira i després de 1493, a Amèrica.

S'ignora la quantitat d'esclaus negres que el tràfic d'esclaus va transportar al Nou Món. El comerç massiu va començar l'any 1518 amb el primer barco negrer portuguès que va arribar al Brasil directament d'Àfrica amb la seva “cargazón de piezas de ébano”, que com a mà d'obra més apte es va utilitzar en tota Amèrica el negre esclau.

Espanya fou la que menys es dedicà al tràfic negrer, limitant-se a concedir llicències d'entrada als portuguesos, després a les companyies alemanyes i flamenques, i per últim a francesos i anglesos, que obtingueren l'exclusiva el 1713 per els seus “derecho de asiento”, fins que es va atorgar la llibertat el 1769, arribant la absolució de l'esclavitud, cent anys després. Fou en les colònies franceses (Haití, Martinica, etc.) i en les angleses (Jamaica, Virginia, Carolina, Geòrgia i en general en el sud de les tres Colònies) on la utilització d'esclaus va assolir una major densitat.

Les llicències concedides en els començaments per a l'adquisició d'esclaus, autoritzaven un total de 400 ‘peces’ l'any, augmentant-se gradualment fins a final del segle XVIII amb la participació de grups negrers de totes les nacions interessades

arribant a una xifra mitja de 100.000 per any. Es calcula entre 15 i 20 milions el total de negres introduïts durant quasi quatre segles, empleats en plantacions, no solament de canyes de sucre, sinó també en les de plàtans, cafè, cotó i tabac.

L'esclavitud ha estat una reprobable pràctica, present a molts pobles al llarg dels segles, algunes cultures han fet ús d'ella, especialment en condició de guerra, que els capturaven com presoners.

Des dels primers temps de la colonització d'Amèrica, sorgiren allà esclavistes i també, evangelistes defensors dels esclaus, com Fra Bartolomé de Las Casas i tants d'altres, que lluitaren denotativament per la seva llibertat i protecció.

COLÓN, GENI DEL MAR I DEL COMERÇ.

L'augment del comerç s'accelerà a escala mundial durant el període dels descobriments i colonitzacions de finals del segle XVI. L'augment del comerç afavorí una major divisió del treball i una mecanització de la producció estimulants així el creixement del capital. Els fluxos de l'or i l'argent provinents del Nou Món facilitaren l'intercanvi i l'acumulació de capital, iniciant el desenvolupament del sistema capitalista.

Es indiscutible que el geni i visió comercial del gran navegant Cristòfor Colom, gran coneixedor del negoci del sucre que introduí a les terres americanes, fou un dels grans impulsors de l'economia a Europa i a Amèrica i cal una aprofundiment major en l'estudi de la importància de Cristòfor Colom en la Història de la Economia del Vell i de Nou Món.

Dades sobre la família Colom a l'Arxiu de Protocols de Sevilla

L'any 1483, a Portugal, es va posar al descobert una conxorxa política d'alta volada que tenia com a objectiu l'assassinat

del rei Joan II, en la qual hi intervingueren membres de la pròpia família reial així com també d'algunes de les principals famílies de la noblesa portuguesa del moment.

La conseqüència més immediata fou l'execució el 22 de juny d'aquest mateix any del cunyat de la reina, Ferran de Bragança, així com l'assassinat a coltellades del duc de Viseu, germà de la reina, pel propi Joan II un any després. Molts dels membres d'algunes de les principals famílies de la noblesa portuguesa, espantats, varen fugir a Castella i, sobretot, a Sevilla, on algunes romangueren només temporalment fins a la mort del rei portuguès el 1495, mentre que altres com ara la del duc de Faro don Alvaro de Portugal, que era germà del malaguanyat duc de Bragança, s'establiren definitivament a la ciutat vora del riu Guadalquivir.

No em sembla inoportú recordar que un dels seus fills, don Jorge de Portugal, amb el temps esdevindria el marit d'Isabel Colón y de Toledo, una de les nétes del descobridor.

Davant la gravetat dels fets que s'esdevenien a Portugal, Colom va pensar que el més prudent, tenint en compte, d'una banda, la seva condició d'estranger en aquest regne i, de l'altra, el fet que es sospitava que els reis de Castella i Aragó podien estar involucrats en l'intent frustrat de regicidi, era buscar aixopluc a la propera Castella. És aquest, i no cap altre, el motiu que va obligar el descobridor a fugir a correuita de Portugal, deixant-hi muller i fills, tal i com ell mateix ens fa saber en algun dels seus documents autògrafs que ens han pervingut.

Tornant al cercle portuguès de Sevilla, cal assenyalar que un altre germà del malaguanyat duc de Bragança també va fixar la seva residència a Sevilla, encara que fos només d'una manera molt breu, com sigui que va morir només un any després d'haver-s'hi establert, ens estem referint a don Joan de Bragança, marquès de Montemayor. Tanmateix, la seva vídua, Isabel Enríquez, va romandre a aquesta ciutat fins al seu trapàs, esdevingut l'any 1506, mantenint al llarg de tot aquest

període de temps unes estretes relacions amb la família del descobridor. No endebades, la marquesa consort de Montemayor era filla il·legítima de qui havia estat arquebisbe de Lisboa, Pero Enríquez de Noronha, el qual, amb anterioritat a l'exercici d'aquest càrrec eclesiàstic, havia estat amistançat amb Blanca de Perestrello que era tieta de la muller portuguesa de Cristòfol Colom, Felipa Moniz de Perestrello. Entre els servents de la marquesa de Montemayor a Sevilla la documentació fa esment de Juan Fabra, que feia les tasques d'escuder. I doncs, qui fou aquest Juan Fabra ? Anem a mirar d'esbrinar-ho.

El senyor Enric Mitjana de las Doblas, en el seu mecanoscrit inèdit Cristòfor Colom català, ens innova que Sancho de Portugal, segon comte de Faro i d'Odemira, un cop morta la seva primera muller Francisca Moniz da Silva, va contreure segones noces amb Àngela Fabra i Centelles, una de les quatre filles del noble valencià Gaspar Fabra, alcait major del castell d'Almansa, i d'Isabel Centelles, filla de Francesc-Gilabert de Centelles àlies Ramon de Riu-sec, senyor de les baronies de Nul·les i d'Oliva. Doncs bé, una de les germanes d'Isabel de Centelles, concretament na Francesca de Centelles, esdevingué la cunyada de l'escrivà de ració, Lluís de Santàngel, en mullerar-se amb un dels dos germans d'aquest darrer, més concretament amb Jaume de Santàngel. Si a més a més tenim en compte que, segons ens innova la Crònica del rei dom Joao II, l'any 1484 foren tramesos pels reis Catòlics a Portugal en missió diplomàtica el bisbe de Còrdova i don Gaspar Fabra, per tal de tractar sobre la restitució dels honors deguts als tres fills de l'ajusticiat duc de Bragança, establerts al Regne de Castella des de l'any 1483, aleshores no és gaire difícil concloure que aquest Joan Fabra deu ser algun membre de la nissaga valenciana establert a Sevilla al servei de la marquesa de Montemayor.

Entre els diferents membres de la família Colom que es troben a la documentació de l'Arxiu de Protocols de Sevilla destaquen Andreu i Joan-Antoni Colom. No he trobat cap document en què es faci referència al grau de parentiu que existia entre ells ni

tampoc al que tenien respecte de la resta de membres de la nissaga Colom. Que jo no n'hagi trobat en la meua breu estada a Sevilla no vol dir, és clar, que no n'existeixi cap. Això no obstant, per una lletra que el descobridor, amb data de 4 de gener de 1505, va adreçar al monjo de la Cartoixa de Las Cuevas de Sevilla fra Gaspar Gorricio, sabem que Andreu i Joan-Antoni eren germans. Aquesta carta, autògrafa, es conserva avui dia a la secció Patronato de l'Arxiu General d'Índies.

Aquest afer de la veritable filiació i grau de parentiu amb Cristòfor Colom dels germans Andreu i Joan-Antoni, talment com passa amb la majoria d'aspectes que tinguin res a veure amb la descoberta i els seus protagonistes, no està, ni de bon tros, resolt, a desgrat d'allò que a més d'un, per interessos del tot aliens a la ciència de la història, li agradaria fer-nos creure. Així per exemple, segons el testimoni del viatger venecià del segle XVI Luigi Roncinotto, inclòs en el llibre Viaggi fatti da Vinetia, alla Tana, in Persia, in India et in Constantinopoli, Andreu Colom era nebot del descobridor. També són d'aquest parer els historiadors Alberto Boscolo i Alfons Ensenyat de Vilallonga segons els quals Andreu i Joan-Antoni Colom serien fills de Diego Colom, germà del descobridor. Tanmateix, al llibre de l'any 1571 Historie del Sig. D. Fernando Colombo nelle quali s'ha particolare et vera relatione della vita e dei fatti dell'Ammiraglio D. Cristoforo Colombo suo padre, se'ns diu que Joan-Antoni Colom era cosí germà de Cristòfol Colom. Recordem que d'aquest llibre, l'original castellà del qual -si és que va existir alguna vegada -no s'ha conservat, encara avui dia se'n discuteix no només la veracitat de molts dels episodis que narra, incloent entre aquests, per descomptat, la qüestió del veritable lloc de naixement del descobridor, sinó també l'autoria.

Al testament de Diego Colom, atorgat per poders per fra Gaspar Gorricio el dia 24 de febrer de 1515 davant del notari públic de Sevilla Bernal González de Vallesillo, s'inclou una deixa d'una quantitat de diners a Joan-Antoni Colom; tanmateix, no s'esmenta el grau de parentiu que existia entre tots dos. Essent com era fra Gorricio l'home de confiança dels Colom a Sevilla,

així com també l'encarregat de custodiar els documents més importants de la nissaga, per força havia de saber quin vincle hi havia entre ambdòs; tanmateix, no en fa esment. Hom té tot el dret del món a preguntar-se el per què d'aquest capteniment més aviat curiós. No és aquest, però, l'únic document que traspua una clara voluntat d'amagar els orígens d'Andreu i Joan-Antoni Colom, a tall d'exemple llegeixo la transcripció d'un document atorgat a Sevilla el 16 d'abril de 1506 davant del notari abans esmentat: "Sepan quantos esta carta vieren como yo Bernal de Borre, mercader genovés estante que so en sta cibdad de Sevilla, en nonbre e en voz de Andrea Colonbo, ginovés estante que fue en sta cibdad de Sevilla, e por virtud de una carta de poder que dél tengo que pasó ante Bernal Gonsales de Vallezillo escribano público de Sevilla a veynt y tres del mes de mayo que passó del año ... del Señor de mil e quininetos e cinco años, otorgo e conosco que hago procurador sustituto ... A Juan Antonio Colón estante en sta dicha cibdad de Sevilla e specialmente para que ... en nonbre del dicho Andrea Colonbo pueda demandar e recabdar e recibir e aver e cobrar de sus altezas o de ... todos los maravedís quel dicho Andrea Colonbo ganó de ... con el señor almirante don Xoval Colón en el postrero viaje que fiso a las Yndias del Mar Océano a descubrir ..."

Com poden veure, a banda que a Andrea se'l fa Colonbo i se li dona la condició de ginovès i a Joan Antoni se'l fa Colón, en cap cas s'explicita el grau de parentiu entre ells dos ni tampoc el que mantenien amb el descobridor Critòfol Colom.

No voldria acabar aquesta xerrada sense abans fer esment d'un mercader català que va tenir tractes en diverses ocasions amb els diferents membres de la família Colom. Es tracta d'Antoni Cererols, mercader catalan estante en Sevilla, tal i com se l'esmenta a la documentació notarial servada a l'arxiu de protocols d'aquesta ciutat. Antoni Cererols fou un dels marmessors i executors de la darrera voluntat de Guillen de Avellana, apotecari originari del sud de França, que l'any 1505 va atorgar el seu testament i darrera voluntat a la ciutat

situada vora del riu Guadalquivir tot fent esment del següent:

"Asimismo confieso que me deven los herederos del almirante don Christoval Colón diez mill mrs. poco más o menos, los cuales son de ciertas medecinas e conservas que yo le vendí en su postrero viaje que fizo para las Yndias; mando que los cobren dél e de sus bienes. E mando que cobren de los señores de la Contratación de las Yndias desta cibdad de Sevilla dos mill mrs., los cuales son que yo he de aver por Alonso de León, los cuales el dicho Alonso de León ovo de aver de su sueldo. E confieso que me deven otras ciertas contías de mrs., los cuales estan asentados en una plana de papel escripto de mano del dicho Antonio de Cererols"

L'encarregat de satisfer aquest deute, si més no parcialment, va ser Diego Colom, el qual l'any 1509, poc abans de marxar cap a l'illa Hispaniola per tal de prendre possessió de llurs càrrecs, va lliurar a l'esmentat Antoni Cererols i a Caterina Alvarez Godiño, ambdòs marmessors de Guillen de Avellana, 4238 dels deu mil maravedissos que deixats a deure pel seu pare. En un altre document, datat el dia 1 de febrer de 1506, Juan García de Pagazanes, montañés, natural del Valle de Piélagos, del duque del Infantado, nomena procurador seu Antoni Cererols, per tal que cobri a Andreu Colom 2000 maravedissos, com a fiador d'Alonso d'Almagro.

En aquest darrer document, atorgat també a l'escribania de Bernal González de Vallesillo, a Andrea se'l fa Colón mentre que abans se'l cognomenava Colonbo. A d'altres documents se n'omiteix el cognom i es substitueix per l'expressió ginovès, tot dient, per exemple: Andrea, ginovès, o bé Juan Antonio, ginovès.

Que se'n pot treure en clar de tot aquest embòlic? Doncs, segons el meu parer, només l'intent deliberat de desarrelar i, posteriorment, genovitzar a tot un seguit de membres d'una família originària d'algun indret del Principat de Catalunya, del Regne de València o bé del Regne de Mallorca, el cognom original de la qual era Colom i no pas Colón, Colonbo o Colombo.

Bibliografia

Roger Duprat. *Cristophe Colomb Était Français*. Godefroy de Bouillon.

Malgrat que era d'esperar que algun dia algun autor publicaria un estudi reivindicant la naturalesa francesa de Colom, aquest fet s'ha fet esperar molt, ja que fa només vuit anys que Roger Duprat va veure publicat el seu llibre intítulat "Christophe Colomb était français; essai sut l'identité du découvreur" per l'editorial ultranacionalista francesa "Godefroy de Bouillon". El llibre és molt irregular i fins i tot hi ha capítols en que practicament es repeteix el contingut de l'argument principal en defensa de la tesi que es vol demostrar i que no és altre de que la llengua original i pròpia del descobridor del Nou Món fou precisament la "llengua d'oïl" i no la "llengua d'oc" com precisa l'autor.

Duprat ens deixa triar entre diverses raons que van poder portar a Colom a no utilitzar la seva llengua materna: Oblit de la seva llengua materna, com van afirmar alguns defensors de la tesis genovista; per voluntat pròpia de no utilitzar-la o per imperatiu extern a ell que el va obligar a amagarla. L'autor descarta les dues primeres raons per fixar-se de forma quasi bé obsesiva en la teoria del secret d'estat, en un pacte secret entre Colom i els Reis Catòlics per tal de que esdevingués un apàtrida sense més detalls.

A continuació entra a sac contra la teoria de la genovesitat de Colom i, filant molt prim, la articula en tres fases diferents segons el seu criteri. La primera fase seria l'expressió d' Anghiera : "Colonus vir ligur", autèntica cortina de fum per a despistar a tothom. La segona fase de la genovització seria deguda a Gallo i a Giustiniani en el moment de que s'identifica a la família de Colom amb la d'uns pobres plebeus i teixidors veïns de la ciutat de Gènova. Duprat, però, explica que, encara que es digui que Gallo va escriure aquests detalls l'any 1506, poc després de la mort de Colom, en realitat el seu llibre historiogràfic de la ciutat de Gènova no fou imprès fins l'any 1723! En canvi Giustiniani ja va identificar la família de

Colom l'any 1516. Finalment, la tercera genovització hauria tingut lloc com a conseqüència del "Pleito del Mayorazgo" a la segona meitat del segle XVI, en que Colom quedaria com pertanyent a una família noble dels voltants de Genova. Es en aquesta darrera fase que va aparèixer el testament de 1498 i que Duprat considera fals i manipulat en dos sentits: un per demostrar l'origen genovès de Colom i l'altre per donar certs drets al banc de Sant Giorgio sobre l'herència de Colom.

Segons l'autor, i aquesta és una reflexió força interessant, va ser el canceller del banc de Sant Giorgio, Antonio Gallo, qui va tenir l'idea d'aprofitar la mentida pietosa inicial (o convinguda) d'Anghiera de ser Colom un home de la Liguria, per tal d'aprofitar el silenci oficial reinant i capturar alguna part, o si fós possible tota l'herència del descobridor per el Banc de Sant Giorgio, entitat que no es trobava en els seus millors moments econòmics a partir de finals del segle XV. L'autor acusa Gallo d'haver falsificat les cartes de Colom al Banc de Sant Giorgio en el sentit d'aconseguir una donació del 10% dels rèdits dels seus dipòsits a dit banc i a favor de la disminució de les taxes municipals a béns populars com la carn o la sal. Colom en el seu codicil només parla d'ajudar als seus parents pobres i no esmenta per a res a les classes més desvalgudes de la ciutat de Gènova. De tota manera aquesta mentida va fer forat i Giustiniani ja parla de que Colom va deixar el 10% de tots els seus bens !

Duprat va més enllà d'aquestes greus acusacions i fins i tot l'acusa de falsificar tres actes notariais per tal de que hi surtin dos nous germans al Cristoforo Colombo dels documents genovesos, en Bertomeu i en Diego, per poder acabar de forçar l'identificació del descobridor del Nou Món amb aquesta família genovesa. Hem de dir que Luís Ulloa, sobretot en els seus darrers escrits, també apuntava en la falsetat, no només dels testament de 1498, sino també de les cartes de Colom al Banc de Sant Giorgio i altres documents notariais italians. Duprat reconeix en el seu llibre ser bon coneixedor dels escrits d'Ulloa.

També fa ben notar Duprat que l'escrit de Ferran Colom de la biografia del seu pare fou venuda per Luís Colón a Baliano de Fornari, una personalitat genovesa que, al seu parer, va manipular al seu albir l'escrit per tal d'acabar de fixar l'origen genovès de Colom. Per aquest motiu no va ser suprimit tot el relacionat amb l'almirall Guillem de Casenove-Coullon, perquè en aquell moment Fornari deuria creure que aquests pirates denominats Colombo eren genovesos. Duprat encara hi veu més actes maquiavèlics en l'actuació de Fornari, ja que considera que aquest va fer publicar el llibre de les *Historie a Venecia* i no a Genova per tal d'evitar en lo possible opinions contràries a diverses afirmacions interposades per ell dins de la narració i que podien ser detectades i denunciades per genovesos coneixedors del tema.

En la seva persecució sistemàtica de tots els suposats familiars de Colom de la família Colombo de Genova, l'autor dedica tot un capítol al famós Juan Antonio Colón del que traduïm el següent paràgraf:

“Hem de destacar ara un detall referent a les recerques efectuades per un “especialista”. El professor Alberto Boscolo, que no va mesurar prou adequadament la magnitud del desastre de la seva troballa per la tesi genovista, de la que ell n'era un dels defensors (i no dels més insignificants), ens ennova, en una explicació d'un treball seu que va presentar al Tercer Congrés d'Estudis Colombins (Genova,1977) intitulat:”Ricerche su Cristoforo Colombo e sulla sua epoca”, que ha descobert a Sevilla, en el “Archivo de Protocolos” (cit.XV.l.l.s-f.) una acta notarial datada el dia sis de març del 1508, que indica l'origen de Juan Antonio Colón: Ell hauria estat el fill del germà de Cristofor Colom, Diego! I, per tant, nebot de Colom.”

Nosaltres hi afegim, o aclarim, que tant Juan Antonio Colón com Andrea Colón foren fills bastards de Diego Colón, germà de l'almirall i suposat clergue o home pertanyent a l'església. Fet que considerem que fou molt habitual en aquesta família.

El llibre, que és força entretingut, presenta alguns errors de “bulto”, al nostre entendre,

com l'acceptació de la autenticitat del document Borromeo. Després d'anorrear les teories genoveses, els darrers sis capítols del llibre contenen la part més important del discurs de Roger Duprat. Un dels puntals de la seva hipòtesi és el de que la llengua originària de Colom era la llengua francesa. Una segona base és l'acceptació de que Colom era de la família de l'almirall Guillaume de Casenove-Coullon, que, per altre banda li reconeix un origen català. En aquest aspecte tornem a veure una influència dels darrers articles d'Ulloa en Duprat. I finalment una tercera rau en el fet de que per tres vegades Colom va intentar viatjar cap a França després de fracassar en els diferents debats i negociacions en que va participar a Castella.

Respecte a la llengua Duprat estima que si Colom fou capità corsari d'un vaixell de l'armada de René d'Anjou per força havi de donar les ordres a bord del vaixell en francès o en provençal. Per altre banda si Colom va arribar a aquest càrrec de capità de nau, això demostraria que ja feia un cert temps que hauria estat al seu servei, doncs no es donen els comandaments militars al primer mariner que arriba. Al seu parer això demostra que Colom sabia la llengua francesa.

Per altra banda, Bertomeu Colom va visitar les corts d'Anglaterra i de França. Duprat es pregunta: en quina llengua es va fer entendre Bertomeu Colom en aquestes corts? La resposta per ell és clara: en francès, ja que fins i tot la cort anglesa parlava francès en aquella època. Ens recorda que l'esposa d'Enric VI, Margarita, era la filla del duc de Lorraine i de Bar, és a dir, del propi René d'Anjou! A continuació Bertomeu va viure cinc o sis anys a la cort francesa on es parlava “français d'oïl”.

En el capítol que destina a parlar de Bertomeu Colom l'autor fa un suggeriment molt agosarat, però no per això interessant. Duprat considera ben possible que Colom hagués considerat de rebel·lar-se contra Castella i donar les terres descobertes al rei francès cap a l'any 1499 o una mica abans. Fins i tot suggereix la possibilitat de que quan el rei de França va finançar el viatge de Bertomeu Colom cap a Sevilla per anar

en el segon viatge de descobriment amb el seu germà, aquest ho fes com a agent secret del rei francès i portant-li precisament aquesta proposta de canvi de bàndol.

Duprat acaba el seu llibre acceptant i repetint la teoria d'Ulloa que identifica a Johannes Skolvus, pilot de l'expedició luso-danesa a Groenlandia l'any 1477, amb Cristòfol Colom. En base a això acaba afirmant que el nom originari de Colom fou el de Jean Coulon.

